

જેડભાઈની જંજળ!

વીછણ વાઉ જેવી માતા તથા કસાઈ જેવા
ભાઈના જુલમમાં સખુરી રાખના

જવાનની એક બાધક વાર્તા

એફ. જ. જ. જ.

“વાર્તા વિભાગ” ફેવરીટ, કાર્પેટ માર્કેટ મુંબઈ.

વાર્તા વિભાગ પુસ્તક ૮૨ મું. *

કીંમત.....૫૫.....આના.

તંદુર મંડત.

શારીરિક શાસ્ત્રને સમજવનાર, તંદુરસ્તીનાં નીયમો જાણવાનાર, ઉત્તમ સંતતી પેદા થવાનું સાધન કહેનાર અને શરીરના રાગોને મટાડી શરીર જાળવાનું બનાવવાનો ઉપદેશ આપનાર છંદગીનું અમૃત નામનું વૈદ્યકીય પુસ્તક ૯૦) પાનાનું જે ગ્રામ એક પોસ્ટ કાર્ડ લખી મંગાવે તેને મફત મોકલાય છે. પુસ્તક મલવાનું ઠેકાણું:—

ઉમદા દવાઓમાંથી આ લેપ બનાવેલ છે. ખરું પુરખાતન લાવવા માટે આ લેપ ફોલ્દમાં જ છલાજ છે. આઉસ એકનો રૂબીના રૂપીઆ આદ.

ડાક્ટર કાલીદાસ મોતીરામ-રાજકોટ-કાઠીયાવાડ

મુંબઈમાં દવા મલવાનું ઠેકાણું:—

મેશર્સ કેમ્પ એન્ડ કું. લીમીટેડ તથા

કાફરઝ મારકેટની અંદર અચારીઆની દુકાન ઉપર

पञ्चमः अध्यायः

अथ

विष्णुः

५

જેડભાઈની જન્મળા!

વીછણુ વાઉ જેવી માતા તથા કસાઈ જેવા ભાઈના
જીવનમાં સખુરી રાખનાર જવાનની
એક બોધક વાર્તા.

લખનાર:—B. L. M. (જમશેદપુર)

“વાર્તા વિભાગ,” ડૉ. કાફરડ મારકેટ અંદર; મુંબઈ.

પ્રકરણ—૧ લું.

રૂં રૂં માયજી તમેજી, એકનો એક પોંજણુપાટલો લઈ બેઠાં છ ?
આપણો આગલો ઓરડો ભાડે આપવાનું તમુંને કામજી શું છે ?
હું તો જરાકજી યધને તેની ખાસ અગત જોતી નથી.

“પણ દીકરી, આપણું ઘેરજી ચાલવું જોઈયે કેની ? આપુંને
આપ એક ઓરડાના પચીસ રૂપ્યા ઉપજો તે આપણું ગરીબ ઘેરમાં જાણે
એક હાથીનો પગ થઈ જાય.”

“અરે હારે માયજી, તે તો વાત ખરી. પણ કોઈ કેવો નીકલી આવે
ને વળી કોઈ કેવો નીકલે ! આપુંને ભાડું જરોખર આપ્યો જાય કે વળી
નહીજી આપે, તેની ખટરાટ વળી કોણ કરવાનું છે ? કોઈ મુવો લુચ્છો
લઈગો નીકળી આવ્યો તો તેનું શું કરશો ? આજકાલ મુંબઈ શહેરનું
વાતાવરણ કેવું છે તે તો ત્હમે જાણો છ.”

“કાંય વાઈ, લુચ્છોજી કાંય નીકલી આવે ? કાંય નહી કોઈ આખર-
દાર ને સારો માણસ નીકલી આવે ? એ તો તારી તકરાર સહંતર બેઠુંદી
છે. તું તો આગલો પાછલો કાંઈજી વીચાર કરતી નથી રતી, ઘેર ચલાવતાં
મને કેટલી મુશકેલી પડેછ તેની તુંને ખબરજી છે ? મુંવું બધું ટકોટક
આવી રહેછ, ને પછી હાથ સોસારા કરવા પડેછ.”

“પણ માયજી જોવની, આવતે મહીને મહારો પગાર પગરા. મહારો ઉપરી શુભનાનું શરોફે પોતાનું રાજનામું આપ્યું અને તેવણની જગ્યા માહરે માટે મુકરર થઈ ચુકીછ, એટલે ઘર ચલાવવાની તમુને ધણીજ સવલતા થઈ પરશે. તહમે સમજવાની માયજી?”

“અરે પણ રતી દીકરા, તાહરો પગાર વધી વધીને મુવો કેટલો વધશે? તુને હમણાં પોણે સો તો મળેછ, તે હવે ધણું ધણું તો નેવુંનો થશે, એજ કેની?”

“હા, તમારું કહેવું જરોજર છે. તે શું નેવું રૂપ્યામાં આપરું ઘેર નહી ચાલશે માયજી?”

“દીકરા, તું તો જાણે હુમતજ લઈ બેઠીછ. એ તો જે ઘેર ચલાવે તેનેજ માલમ પરે જો તુને શું છે માય? તું તો આખો દીવસ ઝોશી-સમાં જઈને પાંખા તળે બેસેછ, ને હું બધી હેજગારી કરતાં કરતાં મરવા પડેછ. જો રતી, આય વાંચ ગઈ કાલનાં પેપરમાં આય કાઢતી જાહેર ખખર આપીછ, કાઢ છડા ગૃહસ્થને એલાએદો ઝોરડો બેઠેછ, હુંતો બા આજે એની ઉપર જવાબ લખવાની ફેરિ. જો આય જાહેરખખર તું વાંચી જો.” અને તે માતાએ પેપરમાં છપાયલી જાહેર ખખર ઉપર પોતાની દીકરીનું ધ્યાન જોવું તે નીચે પ્રમાણે હતી.

જો પ્રએ છે—એક છડા અને આમરદાર પારસીને એક એલાહેદો ઝોરડો, નળ, મોરી, ઈં લાઇટ ફેન સાથનો હવા તથા ઉગ્નસવાલો અને એલાહેદો એનવન્સ આ પત્રની ફેરમાં વાગતે લખેા.

“જેમ તમારી મરજી માંયજી. હું તમુંને નારોજ કરવા માંગતી નથી.” તે દીકરીએ જણાવ્યું.

“માહરી ધણીજ ડાહી દીકરી. ત્યારે હું આજે તેનો જવાબ લખી મોકલશ, હં?”

તેહેમીનાં ચોકશી બીચારાં એક વીધવા બાપ હતા અને હાલમાં પોતાની એક પુરી દીકરી રતી સાથ મરીનલાઇન્સ કોસ લેનમાં રહેતાં હતાં. ફક્તમજી ચોકશી રતીનાં બાપા મી. ખંજાતા નામનાં કાલસાનાં એક

વેપારીની પેહડીમાં કામ કરતા હતા. થોડાંક વરસોની વાત ઉપર તેવણને ત્રાંમની ઉપરથી ઉતરતાં એક અકસમાંત નડ્યો હતો અને પાછળથી વળી તે ગ્રાણધાતક નીવડ્યો હતો. ત્યાર બાદ આ માં-દીકરી જેમ તેમ પોતાનું ગુજરાંશુ ચલાવી રહ્યાં હતાં.

રતી ચોકશી, બોમ્બે ઇલેક્ટ્રીક સપલાઇ અને ત્રામવે કમ્પનીમાં એક તાઇપીરતનું કામ કરતી હતી અને હાલમાં પોણોસોનો દરમાયો મેળવતી થઇ હતી. તેટલાંમાંજ આ માં અને દીકરી પોતાનાં ગુજરાંનું ટટુ જેમ તેમ ચલાવતાં હતાં. તે લોકનાં ધરની આવકનો લગભગ ત્રીજો હિસ્સો તો ફક્ત ધરનાં ભાડાંમાંજ ધમડાઈ જતો હતો અને તેથી તેહમીનાંને ધર ચલાવવું બહુજ મુંશકેલ થઇ પડ્યું હતું, અને એટલાં માંટેજ તેવણે પોતાનાં રહેવાનાં મકાનમાંથી એક ઓરડો ફાળવ પાડી અને પેટા-લાકુત તરીકે કોઇને લાવી રાખવાની ગળુતી કરતાં હતાં, પહેલાં તો રતી દીકરીને પોતાનાં માંવજીનો આ વીચાર પસંદ પડ્યો નહીં, પણ તેવણને નારાજ નહીં કરવાની મતલબથીજ પાછળથી કંઇક નાંમરજી સાથે હા જણાવી હતી.

રતી ચોકશી એક ખરેખર રોણકદાર છોકરી હતી. તેણી એકવડ્યા ખાંધાની પાટલી અને સાધારણ બિંચાઈ કરતાં ઓરખી હિંચા હાડતી હતી. તેણીનાં દેખાવ મણોજ દમાંદર અને ટટાણુખાર હતો. તેણીનાં સુંદર બાલનો મોહટો ભરાવ તેણીનાં યુગ્મસુત બદનમાં જાણે ચારખી વધારોજ કરતો હતો, અને દુકમાં ગેઈનું પણ મન હરી લે તેવી તેણી એક દીલકશ અને સુંદરતાનો નાદર નમુનોજ હતી. તે પત્રની કેરમાં લખેલા જવાબ મુજબ આજે સવારનાં એક કોઇ ઘણાંજ તંદરેસ્ત ખાંધાનો જવાંન, તેહમીનાં ચોકશીને પુછતો અને તેવણને શોધતો આવી લાગ્યો. તે દેખાઇ તેજ કોઇ સાદા માંદા પહેરવેશ સાથેનો અને જોતાંની સથ કોઇને પણ ગમી જાય તેવો હતો. તે હજી તો લગભગ બાવીસ ત્રેવીસ વરસની વયનો એક ગમરૂ જવાંન હતો, અને આટલી નાની વય છતાં તેનો ખાંધો ઘણો સોહામણો, ખડતલ અને મર્દાનગીભર્યો નજરે આવતો હતો.

“માંવજી, તમારા ધરમાં એક ઓરડો ભાડે આપવાનો છેતી વાર?” તે કોઇ નવા આવનારે ધણીજ નરમાંસથી તેહમીનાંને સવાલ કર્યો.

“જી હા બાવા. આવોનીજ. હું તમને તે બતાંઉ.” અને એટલું કહેતાં તે જવાનને તેહમીનાં તે ખાલી ઓરડા તરફ તેડી લઈ ગયાં. “જેવ

“આય ઝોરડો છે. આય એનો એલાએદો એનત્રન્સ, અને નળ, મોરી, ઇલેક્ટ્રીક લાઇટ અને ફેન સાથે બધો કંપ્લીટ છે.”

“હાજી માંયજી, એ મહને ઘણોજ પસંદ છે. પણ એનું ભારું શું છે માંયજી?”

“જી પચીસ રૂપ્યા.”

“ઓ, કાંઈ ઘણું તો નહીંજ કહેવાય. ત્યારે હું આવતી કાલથીજ માહરો સરસાંમાંન લઈ આંજી તો તમુંને કાંઈ વાંધો તો નથી માંયજી? માહરો સાંમન કાંઈ ઘણો નથી જો.”

“અરે હારે મરી જાંજી, જેમ તમારી મરજી. કાલથીજ આવજોની મરું, તેટલાં હું બધું સાફસુફ કરાવીને તૈયાર રાખશજી.”

“હાજી, તમારી મોટી મેહરખાંની, પણ માંયજી માહરા ખાધા પીધાનો બંદોબસ્ત ખી હું તમારેજ ત્યાં કરવા માંગુંછ. મહીને દહારે હું તમુંને માહારા ખાધાનાં પચાસ રૂપ્યા જુદા આપશ માંયજી. તહમે જે રાધો તેજ મહને મળશે તો બસ છેજી. કાંઈ ખાસ કરીને મારે વાસ્તે જુદુંજ રાંધવાની કશીજ તકલીફ લેશો નહીં; હું કાંઈ રોજની મરઘી, મલીદા, ગોશ, મચ્છી, કસ્તર, પુડીંગ એવું એવું કાંઈજ માંગતો નથી. તહમે સમજ્યાની માંયજી? અને આય ઝોરડાનાં ભારાંનાં અને માહારા ખાધાનાં છ મહીનાંનાં આશરે પૈસા હું હમણાંજ આંગપર આપી દેવા માંગુંછ.” અને આટલું કહેતાંની સાથેજ પેલા કાંઈ નશા આવનાર પેટા-ભાકુતે પોતાનાં હમણાનાં અંદરનાં ગજવામાંથી એક મોટી જેવી પર્સ ખેંચી કાઢી અને નોટાનાં ચોરામાંથી ચર ચર ચર કરતા પાંચસો રૂપ્યા-તેહમીનાં ચોકશી કાંઈ હજી તો ખોલે કે તેને રોકે તેની અગાઉ તો-તેવણનાં હાથમાં ખોંહસા ખોંહોસી કરીને પકડાવી ખી દીધા.

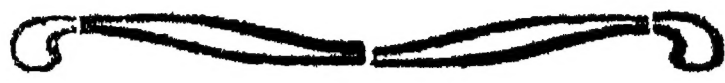
“અરે પછુ તે મરી જાંજી, એટલી બધી તે શું નાહસા નાહસ પરી મધ? અસ્તો—”

“બસ માંયજી, હવે કાંઈ ખોલતાંજ નાં.” તેવણને આગળ ખોલતાં અટકાવી દીધાં, અને પેલાએ પોતેજ પાછું આગળ ચલાવ્યું. “ત્યારે માંયજી, હું કાલે માહરો સાંમાંન સુમન લઈ આવશ, ને મારાં માંણસો આવશે ને જેમ તમુંને ઠીક લાગે તેમ આપરે ગોઠવાવી દઈશુંજી. મારું જોણું જોજણું લેવા તો માહરો પોતાનીજ માંણસ આવશે ને તેથી તમુંને તેની ખી ખટરાગ પરશે નહી. હું આય બારણાંને તાણું મારશ જેની

એક ચાવી તમારી પાસ રહેશે ને બીજી હું માહારી પાસે રાખશ. જસ, બધું ખરાબર છેની માંયજી ? હવે તમુંને કાંઈ પુછવું હોય તે બેલાશક પુછજોજી. માહરા ખાધાના પચાસ રૂપ્યા જસ થશેનીજી ? જો વધારે લેવાની તમારી મરજી હોય તો બેલાશક બોલી દેજોજી. તમુંને માહરા સમજે."

"અરે નહીરે મરી જઈ હું તમારી પાસે હવે વધારે નથી માંગતીજી. તમે તમારે જસ બોદાનું નામ લઇને સુખેથી કાલે પધારજો બાવા."

"ત્યારે હું જાઉંજી, માંયજી સાહેબજી અં ?" અને પેલો કોઈ નવો આવનાર ભાડુત તેવજીને ધણાંજ અહેસાનનું નમીને ત્યાંથી છુટો પડ્યો.

પ્રકરણ-૨ જી.

તેહેમીનાં ચોકસી બે ઘડી અજાણપીમાં ખરેજ ગરકાવ થઈ ગયાં. તેવજી એટલાં તો વીસરજો બની ગયાં કે પેલા કોઈ જવાનનું નામ નીશાંજી વટીક પુછતાં સદંતર ભુલી ગયાં. પચીસ રૂપ્યા ભાડું અને ખાધાનાં પચાસ જુદા ? અને તેથી વળી છ મહીનાના બોંહોંજ કરીને આંગ પરજ ચુકવી દઈ ગયો ? ને તેમાંથી સાડા ચારશો થાય તેમાં ૫૦ વધારે ? આ જવાન કોણ હશે, કે આટલી બધી પોતાની ભલામી બતાવતો આવ્યો ? ત્યારે આવતી કાલે આ કોઈ નવો ભાડુત પોતાનો સરસામાન લઇને પાકો આવે ત્યારે તેની કનેથી તેને લગતી વધુજ ખાતમીઓ મેળવી લેવાને તેહેમીનાં પાકો કશદ કર્યો.

પોતાની દીકરી રતી આગળ તેહેમીનાંજે જ્યારે તમામ કુટુંબીયત કહી સંભળાવા ત્યારે બે ઘડી તે સુંદરી પણ હંડા વમાસણમાં ઉતરી ગઇ.

"જો જો માંયજી, સંભાળજો અં ? જરા નોટો તો જોઈ તપાસી લેવો. બોટી બનાવતી નોટો તો નથી કે ?" રતીજે કીકરમંદ થતાં પુછ્યું.

"અરે જા જા, એવાં ઘેલાં નાં કાહાર. માણસના મોંઢનાં પરથીજ તુરત દેખાઈ આવે. આવતો દેખીતોજ કોઈ વાતચીતમાં એટલો નમનતાઈ અને નરમાંસવાલો છે કે માહારી તો ખાત્રીજ થઇ ચુકી." તેહેમીનાંજે ખાત્રીપુરવક થઇ જણાવ્યું. ત્યારે હવે રતી વધુ બોલીજ શું શકે ? તેણી ચુપ રહી.

બીજે દીવસે એક મોટી લારી ભરીને પેલા કાંઈ નવા જાકૂત પોત
તમામ અસખામ લઈ આવ્યો. વળી આ અસખામ સાથે દેવ દેવ જેવા
અને બાકા ફગરડીંગ દેખાવનાં છ સાત પથારી પેલી લારીમાં ગોઠવાઈને
બેઠા હતા, અને તેઓનીજ મદદથી સર્વે સાંમાંન ઉપર લાવવામાં આવ્યો
હતો. ફરનીચરમાં તો કાંઈ ઘણુંજ જુજ જેવુંજ દીસ્તું હતું. એક પલંગ,
એક નાની લાકડાની કબાટ, એક નાની ટેબલ, સ્ટીલની બે મોહરી ત્રન્ક,
પાણીનું એક માંટલું, અને મોઢું જેવાની એક આરસી, વીગેરે આટલુંજ
ફરનીચરમાં સમાઈ જતું હતું. વળી દરેક ચીજો નવીન વસાવી હોય
તેમજ લાગતું હતું.

“હેવો માંયજી, હું માહારો સાંમાંન લાયોછ. આયજ માહરાં માંયસો
પાસે તમારી મરજીમાં આવે તેમ ગોઠવાવશે. તો હું ઘણુંજ ખુશી થવશ.”
પેલા નવા આવનારે જણાવ્યું. અને તેહમીનાંએ ફક્ત એક કલાકની અંદર
તો પેલા પથારીજ પાસે બધું વગેસગે કરાવી પણ નાંખ્યું. આ જમર-
દસ્ત દેવોને જોઈનેજ તેહમીનાં અવ્વલમાંતો જખરાં તડખાર્મ ગયાં હતાં.
તેવણે પોતાંને માટે તો એટલી શીકર ધાસ્તી રાખી નહી પણ રતી જે
આ વાત જાણશે તો જરૂરજ વગી નવેસરથી રણખો લઈ બેસશે.

“બાવા, આય બધાં માંયસો તમારાં છે કે ?” તેહમીનાંએ કંઈક
શંકાથી પૂછ્યું.

“હા માંયજી. આય પથારી બધા મારાજ છે.”

“તે તહમે કામ શું કરોછ બા ?”

“જી, મહારં કામ ગોદીઓમાં છેજી. ઇસ્ટીમરો જેવી મુખ્યાર્થનાં
બારાંમાં આવે કે તેની ઉપર કોલસો, ખાધ ખોરાકી, કપડાં લત્તાં, કેહોની
કે જોનાખી ઓરડર મજે તે દરેક ચીજો તુરતજ પુરી પાડી દેવાનું. અને
કોઈ કોઈ વખત તો છ-સાત ઇસ્ટીમરો તો સામટીજ આવીને ઉભી
રહી જાય, ત્યારે તો માંયજી બે ત્રણ દીવસો વેર ગોદીઓમાંજ રોકાઈ
રહેવું પડે, અને ખાવાનીખી જાણે પુરસદ નહી મલે. સમજ્યાંની માંયજી ?”

“જી હા સમજી બાવા, તમારા કામ માય—બાવા બાધ બહેન કોઈ
છે કે ?” તેહમીનાંએ પૂછ્યું. પહેલાં તો તેવણે આ કોઈ નવા આવનારને
સોનેરી ટાળાનો એકાદ કાચીનનો સાહુકારજ માની લીધો હતો. પણ જ્યારે

આ જવાનને ગોદામાં કામ કરતો જણ્યો ત્યારેજ તેણીનાં છવને કાંઈક નીરાંત વળી અને સંતોષ પામેલાં દેખાયાં.

“અરે હરે માંયજી, માહરાં માય છે, બાવા છે, બાઈમી છે.” તે જવાને જણાવ્યું.

“ત્યારે છતાં માય, બાવા, અને બાઈમી જુદું પડવાનું કાંઈ તમુને કારણ બાવા ?” તેહમીનાંએ શંકાશીલ થઈ પુછ્યું.

“અરે બોલોજ ના માંય, બોલોજ ના, માંય તો એવાં હેટનાં કટકા છે કે નહીંજ બોલ્યાનાં નવગુણ, જો કે હું તો તેવણને મહારી એક દીકરા તરીકેની ફરજ સમજીને દર મહીને જસો રૂપા નીચમીત આપતોજ જાઉંછ માંય, કારણ આખર કરે પણ મહારાં માયજ લાગે. પણ મહારા નસીજમાં માહરાં માય સાથે મને બીજકુલ લેહેણુ નથી.”

“પણ મરેરે એમ કાંય ? તમારાં માંય તમારી સાથે એમ કાંય કરતાં હોશે. તેનું કાંઈ કારણ ?”

“માંયજી, કારણ તો હું પોતેખી સમજતો નથી. આપુને લહેણુજ નહી. બીજું શું ?” તે જવાને સહેજ ઉદાસ થઈનેજ જણાવ્યું.

“અરે પણ ખરા જો—મકુંજો તમારું નામ શું બાવા ? મરેરે તે તો પુછતાંજ હું ભુલી જાઉંછ.”

“જી મહારું નામ કેડા એશજરનર માંયજી, હું તમુને કહેતાં વીસરી ગયો. આય મહારા એરડામાં રોજ સવારે અને સાંજે તમારેજ હાથે લોખાણુ ધુપ કરશે. તો હું તમારો ઘણોજ મોટો ઉપકાર માનશ. આય એક ત્રન્કમાં સુખડ લોખાણુ અને અફરગાન્યું તૈયાર છે માંયજી. આય એક ચાવી તકમે રાખજો માંયજી ને બીજી મહારી પાસે તૈયાર છે. ચાલોજી, હવે હું રજા લેઉંછજી. તમુને કાંઈ વધુ પુછવું તો નથીની ?”

“નહી બાવા મરી જાઉં, સીધારો તમુને કાંઈમી કહેવા પુછવાની અગત પડે તો બેલાશક મહને જણાવજોજી.”

“હાજી માંયજી મોહરી મહેરબાની.” અને તે સાહેબ સલામ કરી ત્યાંથી વીદાય થયો.

પ્રકરણ—૩ જી.

હવે આ કેડી એશજરનર કાણુ છે તેની જરા તપાસ લઈશું. એદલજી એશજરનર—કેડીનાં બાવા, અગાઉની કરીમબાઈ મીલોમાંની એકમાં મેનેજર હતા. તેવણનાં શેઠ્યાઓનો આ પારસી મેનેજરપર એટલો તો આક્ર અને વિશ્વાસ હતો કે મીલને લગતા તમામ કારોબારમાં આ એદલજી એશજરનર જો કરે તે ખરું. તે વખતે તેવણનો પંદરસોનો પગાર હતો અને પોતાનાં કુટુંબ કખીલા સાથે સુખનાંજ દીવસો પસાર કરતા હતા. સ્વભાવે અત્યંત ગરીબ ધણાંજ નમનતાઈવાંલા પોતાનાં કામમાં બહુજ બાહોશ અને પ્રમાણીક હતા. એકદમ નાની પાયરીઓ ઉપરથી વધી વધીને છેક મેનેજરનાં માનવંત ઝોદા ઉપર આવ્યા તેની અગાઉ તેવણે ધણીજ લીલી સુક્કી જોષ લીધી હતી. પ્રમાણીકપણું કરકસર કરવી, માણસોને રાજીજ રાજી રાખી તે લોકો પાસ કાંમ લેવું એ આ એદલજીની ખાસ ખુબીઓ હતી. અને જો વખતે આ માલીકોની મીલો ધમધુકાર ચાલતી હતી અને સારો નફો કરતી હતી ત્યારે તેવણનાં માથાળુ અને મેહરબાંન શેઠ્યાઓ તેવણને અવારનવાર સ્પેશીઅલ બોનસો આપીને નવાજતા હતા. પણ ત્યાર બાદ મીલોના થોભલાંઓ જ્યારે બંધ થઈ ગયાં ત્યારે તેવણ લાઠલાજ થઈ જઈ હાલમાં તો ધરમાંજ બેઠા હતા.

સુનાંબાઈ એશજરનર—કેડીનાં માતાજી, અગાઉ જ્યારે ધરમાં બોલે બોલે સારી આવક આવતી હતી ત્યાંવેર તો સા દીકાદીક હતાં. પણ જ્યારે ખરથી ખુટી ગઈ અને એદલજીના જ્યારથી હાથ જોડીને ધરમાં બેઠા બેઠાર થઈ બેઠા ત્યારથી આ સુનાંબાઈ પોતાનાં ખરાંજ રૂપમાં પ્રગટી નીકળ્યાં હતાં. ધરમાં રોજનાં ફેસ્તા ફજેતીથી ખીયારા એદલજી હેરાંન હેરાંન અને પશેમાંન થવા લાગ્યા, અને ખીયારાને જણે દાંતમાંજ ખાસડું લેવું પડ્યું હતું. આ બાઈ પૈસાની એટલી તો લાલચુ, લોભી અને નીચ ખવાશની હતી કે જ્યારથી ધરમાં આવતી કમાણી બંધ થઈ ગઈ ત્યારથીજ ખીયારા પોતાનાં આય ગરીબ અને અસરાઈ ધણીને જરાક થઈને જખીને બેસવા દેતી નહી, પણ કાંઈખી કરીને દેઠીખી રૂપ્યા પૈસા પેદા કરવા તેવણ ખીયારાને રોજની કાયર કાયર કરતી.

આ એદલજી એશજરનર ને બે મોટા દીકરાઓ હતા—એક કાવસ અને બીજો કેડી—આ બન્ને જોડ્યા ભાઈઓ હતા, અને હાલમાં તેઓની

ફેવરીટ શાપાન્નાના દરેક વચિનની એક લીટી રસખાખથી ભરપૂર છે. [૧૨

હંમર ખાવીસ વરસની હતી. કેડી કરતાં કાવસ ફકટ એકજ કલાક નાનો હતો. આ બન્ને જોડયા બાઇઓ દેખાવમાં ઘણુંજ સોદામણાં, કઠાવર ખાંધાના, અને તત્તથ્યખાર હતા.

આ બન્ને બાઇઓની એકજ હિંચાઇ, એકજ પોહળાઇ, એકજ મોદાંને કલ્લો, બન્નેની ચાલવાની ઢબ પણ એકજ સરખી અને સર્વે સર્વે બીજી લટણો એકજ હતી. તેઓ એક બીજાને એટલા તો આખેદુબ મલતા આવતા હતા કે ધરમાં તેઓના મા-માપ અને બીજા ઓળખીતાઓ વટીક અનેકવાર ભુલકાપ ખાઈ જતાં હતાં. પણ તેઓમાં એકજ બાબદમાં ફરક હતો, તે શું? કાવસ અવ્વલ નંબરનો કાવત્રાંખાજ, લુચ્છો, જુડો, નેકી નીતીનો મહા દુબ્બ, કપટી, લેનાં ઉસકા દેના નહી તેવો અને બીજા દરેક વ્યસનોથી ભરપૂર ઉધર્યો હતો, જ્યારે કેડી તેનાથી સદનતરજ ઉલટા ખવાશનો હતો. તે સ્વભાવે ઘણોજ અસીલ, નેકી નીતીનો બીલકુલ સાફ, પરહેઝગાર, મા-માપનો તાબેદાર અને તેઓ ઉપર પોતાનો જીવ પ્રાચ્છ કાઢી આપનારો હતો. પોતાના બાપ સાથે આ કેડીને ઘણુંજ બનતું હતું પણ પોતાની માંય સાથે તો સદનતરજ કુતરાં બીલાડ'નું જાણે વેર હતું.

પેલો લુચ્છો અને લખાડ કાવસ પોતાની માય આગળ સીપલો સાપલો ચમ તરેહવાર ઢોંગ ધતુરા કરી કાંઇને કાંઈ મસે તેવણ કનેથી ચાલુ રૂપ્યા પૈસા ઓકાવ્યોજ જતો હતો, અને કહેવાને ઘણુંજ અજબજબ જેવું છે કે આ સુનાખાઈ તેનીજ ઉપરથી બધી જાણે મરી રીટતી હતી, ધરમાં સારું સારું રંધાય તો આય કમળત માતા પેહલ્લે કાવસને પુછતી અને પછી તેનું વધ્યું સધ્યું બીયારા કેડા ને ફાળે આવતું. અને બીયારા અસરાફ એદલજીખાને તો કાંઈ જાંખીને જેતું વટીક નહી, તેવણ તો જાણે કાસ મણત્રીમાંજ નહી હતા. અને તેવું થતું તો આ બલા જવાન કેડીનો જીવ બધો જળી જળી જતો હતો, અને ત્યારે ધરાણીની દુકાનમાંથી પોતાના ગાંઠના ગોપીચંદ કરીને પોતાના આ ગરીબ બાપની ખરાંજ જીગરે સેરા કરતો હતો. તેનો જો કે પોતાની મા ઉપર ઘણોજ જીવ હતો, પણ આ બેકદર અને ખવીશ ખસલતની વીછછણ વાઉ ઓરત તે બીયારાની બીલકુલ કદર કરતી નહી. તેના ગજવામાં અનેકવાર બારો બાર રૂપ્યા પૈસા રહેતા હતા અને તે સુનાંખાઇને સારી રવેશે રોશણ હતું, અને ત્યારે આ લાલચુ અને નીચ ખવાશની ખાઈ બીયારાનાં ખીસામાંથી પાઇએ પાઈ સમેટી લેતી હતી. અને કેડી જો કે તે જાણતો છતાં સામો

ખુશી જ થઈ ખામુશ રહેતો. “મામ નહીં હો તો કોણ હો? માંવ જેવો મીઠો મેવો આ દુન્યામાં આજે કયો છે?” તે સામું એમ વખાસી લઈ પોતાનું મન ખીચારો મોટું કરતો હતો. પોતાના માંયની આવી નાનાયક આવડને માટે તે ખીચારો પોતાના મનમાં ને મનમાં બહુજ મુજબતો હતો. પણ તેનો ચારો કશોજ હતો નહીં. કોઈ દિવસ કદાચ તે પોતાની માવતર સાથે વાત કરવા જતો તો સાદે તેને ‘મુંવા’ ‘ધર્મી’ ‘દોજખમાં ગીયા’ કહી સંબળાવી તેને દુરનો દુરજ આ કમખખત માતા રાખતી હતી. એખી એક લેલણનીજ વાત નહીં તો ખીજું શું?

પેલો કાવત્રાંખોરો કાવસ તરેહવાર જાતનું ઊધાર ઊછીકું અને હાથું ચાતું કરી આવતો અને તે તો તેનાં બાઈ કેડીનુંજ આ કારસતાન છે એમ કહી સાદે પોતાને સીરેથી ટોપલો દુર કરી નાખતો. અને ધણું અજાણજેવું તો એ છે કે તેના માંય સુનાંબાઈ તુરતજ તેનીજ તરફેણમાં એકમત થઈ જઈ મનાઈ જતી. અને વળી વધતી અજાણખી બચું તો એ છે કે ખીચારો કેડીજ હરએક વેળાએ મુજે મોંઢે તેનું લેહેણું ભરપાઈ કયો જતો હતો. “આખર કરે પણ માદરો મા બણ્યો બાઈ કેડી?” અને એમ પોતાના મનમાં વખાસી લઈ પોતાનું મન મોટું કરતો.

કાવસે જ્યારે બી. એ. વેરનો અભ્યાસ કર્યો હતો ત્યારે ખીચારો કેડીનું ઇંગ્રેજીનું જ્ઞાન તો બાજુ રહ્યું પણ પુરેપુરા ગુજરાતી લખવા વાંચવાનાખી વાખા હતા. આમાં પણ કશુર જો જોઈશું તો તેની હલકટ

કપડાં ખોવાઈ જાય છે ને?

એકવાર ગયાં તે ગયાં પાછો પતોજ નથી?....તો ગુસ્તાદજ પેસ્ત-નજ શાહુનાની ઉત્તમ જતાવટની કપડાં પર નામ લખવાની શાહી વાપરી તેમને ખોવાતાં અટકાવો.

જનાવનાર:—

ગુસ્તાદજ પેસ્તનજ શાહુના

કજીપીઠ—સુરત.

દરેક ઠેકાણે ચાર આને મળશે.

મળવાના ઠેકાણા:—ફરેદુન અને જરજોર, નસરવાનજ નવા, આર. એફ. અચારીઆ, ફરામરોજ નવા, મનુ સ્ટોર્સ, માદગાર સ્ટોર્સ, વજેર.

અને અલગથી માંચ સુનાંઆધનોજ હતો. તેવણને મનસે તો તાનપણથીજ આ ગરીમ છોકરો અકારો તો હતોજ અને ત્યારે જે વખતે એદલજી એશ્વજનર મીલમાં મેનેજર હતા તેજ અરસામાં દુકાની આવ એકદર માંચે તેવણ સાથે હુજત કરીને તેને મીલમાં ફીટરનું કામ શીખવા ઉપર હડમેલી કાઢ્યો હતો. તે વખતે દુકાની ઉમર ઘણું ઘણું તો પંદર કે સત્તરની હતી, પણ પોતે ખડતળ અને મેહનતુ હોવે પેતાનું કામ ઉલ્લતના માયાં એ બહુજ જલ્દી ઉંચકી લઈ પાવરડો થઈ ગયો હતો.

પ્રકરણ—૪ થું.

હવે જે વખતે કરીમભાઈવાલાઓને ત્યાં એદલજી એશ્વજનર, મેનેજરને એકો ભોગવતા હતા તે વખતે તૈયજી નામે એક વહોરો કાંઈ ને કાંઈ નાના મોટા કોનત્રેકટના કામ સારું તેવણ આગળ જ્યારે ત્યારે આવતો હતો, અને મૂલને લગતો તમામ સર સામાન જેવા કે ચામડાના પટા, તેલ, ચરખી વીગેરે વીગેરે પુરું પાડતો હતો. વળી આ લલા એદલજીએ આજ વહોરાભાઈની ભરખલામણ ખીજીઓ આજુબાજુની મીલોમાં કરી હતી ત્યાંથી પણ આ તૈયજીને મોટા મોટા કોનત્રેકટો ત્યાંથી મલતાં રહેતાં હતાં અને દર મહીને આ પ્રમાણે તે ઘણીજ સારી આમદાની પેદા કરતો હતો.

અને કાંઈક વરસો તુલીક આવાં કોનત્રેકટમાંજ આ વહોરા ગૃહસ્થે હજારો રૂપયા ગાંઠે બાંધ્યાં હતા. પણ જ્યારે મીલોની પડતી આવી ત્યારે આ તૈયજીએ પોતાની ચાલાક નજર હવે કાંઈ ખીજી તરફ દોડાવા માંડી અને તે માટેની સલાહ લેવા અવારનવાર એદલજી આગળ આવતો જતો થયો હતો.

આ તૈયજીએ પોતાનાં મનસે પાકેલા વીચાર કયો હતો કે કાંઈખી કરીને ચાંમડની એક ફેક્ટરી કાઢવી અને એક ભાગ્યા તરીકે આ એદલજીને સાથે સામીલ કરવા. થોડીક આનાકાંની બાદ એદલજી અંતે મનાયા અને માટુંગા તરફ શરૂઆતમાં તો ઘણુંજ નાના પાયા ઉપર તેઓએ 'ધોટાન્યા લેધર વર્ક્સ'ના નામથી ચાંમડાંની એક ફેક્ટરી ચાલુ કરી. અબ્બલામાં તો આ બંને ભાગ્યાઓને કાંઈ મોટી મુંડી રોકવી પડી હતી નહીં, પણ ફકટ

પાંચ હજાર રૂપા રોકી દઈ પોતાનું કામ શરૂ કર્યું હતું. આ તેઓના લેધર વર્કસમાં આમડાંના હરએક કીસમના નાના મોટા બેગ્સો, સુટ કેસો, મુસાફરીને લગતા કબીન બેગ્સો વીગેરે વીગેરે બનાવવામાં આવતું હતું. એદલજીએ પોતાના બન્ને દીકરાઓ—કેકી અને કાવસને પણ ત્યાં જ દર બાડી દીધા હતા.

શરૂઆતમાં તો આ ‘બ્રોટાન્યા લેધર વર્કસ’ ધણું જ પંકાષ ગયું અને વળી સારી આમદાની આપતું થયું. મેહેનતું અને ખડતલ કેકી બીયારો આખો વખત ત્યાં ખુબ રગડાઈ જતો પણ તેનો પેત્રો રમતા—પંચી જેવો ભાઈ કાવસ, નવા નવા ઝોરડો મેળવવાને મસે બન્ને ભાગ્યાઓને જ પૈસે જ્યાં ગમે ત્યાં રખડતો અને મોજામાં મારતો રહેતો હતો. દુકાનનાં કેશમાંથી કાંઈને કાંઈ બહાણે તે નાની મોટી રકમે પણ ઉપાડતો ગયો હતો. શરૂઆતમાં તો આ ઘોંટાળો કાંઈ માલમ પડ્યો નહીં પણ પાછળથી હીસાબ મેળવતાં તૈયબજીને પોતાની ભારે અચરતી વચ્ચે માલુમ પડી આવ્યું કે સીલકમાં તો હજારો રૂપાનો ઘોંટાળો નીકલતો હતો. બલ્કા તૈયબજીને આ કમીનાં કાવસ ઉપર તો પહેલેથી ધરતીજ મોટો શક હતો અને ત્યારે પોતાનાં ભાગ્યા એદલજીની શરમ કરીને ગળે ગાંઠ અને દુયો કરી દઈ બીયારો ચુપજ રહી ગયો, અને ત્યારે પરીણામ એ આવ્યું કે આ ભારી ખોટને લીધે આ બન્ને ભાગ્યાઓને પોતાનાં ‘બ્રોટાન્યા લેધર વર્કસ’ ને તાળાં મારવા પડ્યાં. અને એકવાર ફરીથી બીયારો એદલજી એશજરનર પોતાની કબાટ અને લાલચુ હાથની ધરતીથી આપડા ટુંપાઈ પીખાઈ જવા અને હાડમાર થવા ભાગ્યા, અને અરો ધરો ને નાહતી વહુ પર આવીને પડો તેમ વગર ફોકટનો અશરાર બીયારો કેકી રાતને દીવસ પોતાનો કમગત માંચની ગાળ બેલ ખાતો ખાતો વચમાં મરવા પડ્યો.

“પણ માંચજી, તમે બધામાં મનેજ બંનામ કરવા કરશે કે તમારા દીકરા કાવસને પણ કાંઈ શીખામણના બે સખુનો કહી સંબળાવશે?” અને આ પ્રમાણે કેકી કરગરીને પોતાની વાહીવત માતાને ઘણું ઘણુંબી સમજાવતો હતો પણ બધું પથ્થર પર પાણી પડ્યા જેવું જ પરીણામ આવતું હતું.

“તું મરે મુવા ઢોર, ખબરદાર માહરા આ દીકરાનું નામ લીધું છ તો, તારી જખાન ધરીને બહાર બેંચી કાહારશ. તારું કાળું કર મારી સામેથી

મુલા કારે મોહનેના કુવા." અને તેની માતા સુનાખાઇ તરફથી આવે નેક થલણુ છોકરાને હર હમેશાંજ અવો સરોપાવ મલતો રહેતો હતો.

ખરેખર, આજે બલાઇની દુન્યાજ નથી એક અમરાફ પ્રમાણીક અને દરેક રીતે બલમણુસાઇવાળો પુરુષ દરેક હીસાએથી ખીચારો થોકરેજ મરાય છે, હમેશાં સાચું બોલેલું પણ તેનું વણાઇ શકાતું નથી, અને સદા જુદા લુચ્યામાંજ તે ખપી જાય છે. નથી કાઇખી કીસમે તે ખીચારાનું પ્રમાણીકપણું કારગત લાગતું કે નથી તેની નીમકહલાલીની કદર થતી, આવા આવા વખાણને પાત્ર પુરુષોને કાઇ જાંખીને જોતું વટીક નથી, એટલુંજ નહીં પણ ખીચારો હર એક બાજુએથી હીણાયલો તખવલો અને સદા તીરસકારનીજ નજરથી જોવાય છે, આજે તો દગાખાજ, ખુશામતના ખોરયાંઓ, ચુગલખોરો અને જુદી સાચી ધાંધલ ધરપચ કરનારાઓ કાવી જાય છે અને હર એક કામમાં તેઓનીજ ફતેહ થાય છે, ડગલે ને પગલે આવા જુદી જુદી કીસમના પુરુષો તો તમે ઘણાંખી જોયા અને જાણ્યા તો હશેજ, તેવોજ એક ઉલટા સુલટી ખવાશ ધરાવનારો દાખલો આખાદ આ બે સગા બાઇઓનોજ લેખી શકાય.

પ્રકરણ—૫ મું.

તેહમીના ચોકસીના ઘરમાં પેટા-ભાકુત તરીકે આવી વસવાટ કરવ ને કુદી એશખરનર ને એક આખો માસ ઝપાટામાં પસાર થઈ ગયો. તે કંઈ વખતે આવતો ને કંઈ વખતે જતો! તે કદી કાઇને માલમ પડતું નહીં. ન તો તેને આ કુદીને કાઇખી ચીજની ફરયાદ કરવી પડી કે ન તો કાઇખી ચીજ મોંઢે ચઢીને તેને માંગી. કાઇ કદાચજ તેહમીનાં સાથ તેનો અચાનક મેળાપ થઈ જતો હતો.

“કમ બા, સારી કાની તો છેઓની ? કાંઈ જોઈતું કરતું મને બેલાશક કહેજો મરું. જમવા ખાવાનું તો ઠીક આવેછની બાવા ?” એવીજ એક અડછતી મુલાકાત વેળાએ તેહમીનાંએ કુદીનો ચોખો ચાંપી જોયો.

“અરે નહીરે માંચજી, મહને ફરયાદ કરવા જેવું તો કશુંજ નથીજી. તમારે ત્યાંનું જમવાનું તો મને મહારા પોતાના ઘર કરતાંખી સરસ અને

નીમમીત મળતું રહેછ. શું કરું માંયજી. મહારાથી બોલાય તો નહીંજ પણ મહારા માંયજી તો મહને ને બીચારા મહારા બારાજીને જીવેજ ઠોકરાવતાં હતાં. કેટલીકવાર તો હું બંધણીનાં હોટેલોમાં જઈને બુકબાયક ખાઈ જમી આવતો હતો અને મહારા બારાજીને માટે પણ કાંઈ સુકકું પાકકું બાંધી લાવીને તેવણુને મહારા માંય નહીં જાણે તેમ ખચારી દેતો'તો. અરે માંયજી જોટલો જીવમ માહરાં માંયજીએ મહારી ઉપર કીધોછ તેવો તો કેમ દુશ્મનનીબી કરવાની હીંમત ચાલે નહીં હવે જરા દેવો માંયજી એ વાતને વધારે બોલતાં અને તેની પાછી ચાક કન્ટાં માહારાં દીલ કચવાયછ ને મોટું દુઃખ ચાયછ." કેકીએ ધણોજ બલાપો કરતાં જણાવ્યું.

"પણ ત્યારે બીચારા તમારા બારાજીને તમારી ગેરહાજરીમાં ધણુંજ ભારી પડતું હોશે?"

"નહીં માંયજી, તેવણુનોબી મેં ઘટનો બંદોબસ્ત કરીજ રાખ્યોછ. મહીને દીવસે હું એવણને ચોકસા રૂપ્યા જીવદા આપુંછ, અને વળી અવાર નવાર મહને ગોદીમાં મલવા આવેછ ત્યારેબી એવણને જોઈતું કરતું હોય તે પુરું પાડુંછ."

"ખરેખરીજ દલગીરીની વાત છે " તેદેમીનાંએ અટવટ કરતાં જણાવ્યું.

"હા માંયજી, તમારું કહેવું ખરોખર છે. પણ હવે કયેં દેમ? માહરાં નસીયમાંજ મહને માહરાં માંયનું સુખ નહીં એવાનું હોશે. જીવની માંયજી, તમે એક બીચારાં પારકા ચંધને કેટલી ભારી ઉપર મેહરવાની બતાવોછ? તદમે બીચારા મેહનત લઈને મારો ઝોરડો સાફસુફ રખાવેછ ને ચોક ચાંદન કરાવોછ તે મહને કેટલું પસંદ પડેછ માંયજી, આજે કાણ એમ કરે?" અને તેને સચ્ચાઈના જોશથીજ જણાવ્યું. અને તેદેમીના આ કાઈ ભોળા ભટ્ટાકનો જવાબ સાંભળી ધણોજ સંતોષ પામેલા દેખાયાં. પોતાના મા-માપને માટે આ ભટ્ટા જવાનને દુઃખી થતો જોઈ તેદેમીનાએ દુર અંદેશી વાપરી તેને વધું સવાલો પુછવાનું હાલ તુરત તો મોકુફ રાખ્યું.

વળી વચમાં બીજા બે માસ કાંઈબી જાણવા જોગ બતાવ બન્યા વગરજ પસાર થઈ ગયા. ત્યાર બાદ આપણા પારસીઓના આદર મઝદના પરબની એક દીવસ આગમજ તિહેમીના ચોક્કસી આ જવાન કેકીવાલો ઝોરડો સાફસુફ કરાવી લેવાની ખટરાટમાં રોકાઈ ગયા. અને જ્યારે ત્યાંના તમામ અસખામ તેની અસલ જગ્યા ઉપર પાછો ગોઠવતા હતાં તે વખતે એક સ્ટીલ ત્રંકનું ઢંકણું તેવણુને થોડું અજાણુંજ બંધ થયલું માલમ

પડી આવ્યું. અને ત્યારે તેને પાછું તેની અસલી જગ્યાએ બેસાડવા માટે સેફની દિવાડવાની જરૂર તેહમીનાને માલમ પડી અને તેમ કરતા તેવણની અગળગળાઈને જાણે પાર રહ્યો નહીં તે ત્રંકની છેક અંદર ડોકાવતાં થોડાંક હીસાબ કેતાબનાં કાગળનાં અહીં તહીં માલમ પડી આવ્યાં, ત્યારે તેની નીચે તો ચલણી નોટોના ઢગલા અને રોકડ રૂપ્યા પૈસા એલાર પેલાર વેર વીખર થઈ પડેલા સાફ દેખાઈ આવ્યા. હીસાબ-કીટા-બવાલાં બધાં કામજો ગોઠવી ગાઠવી એક તરફ તેને તેજ ટ્રન્કમાં ઠર પાડ્યાં અને નોટોના ઢગલા અને રોકડ રૂપ્યા-પૈસાનો એક કપડામાં જમેલો કરી દઈ બાંધી લીધા અને પોતાના ઓરડામાં લઈ જઈ કબાટમાં સંભાળથી સાચવી રાખ્યા. નીરાંત મલતાં તેહમીનાંએ આ સુવત્તો અવેજ ગણી જોયો તો લગભગ બે હજાર ને બસો રૂપ્યાનો અડસતો થયલો જણાયો.

વળી વચમાં થોડાક દીવસો પમાર થયા બાદ એક વખતે વળી પાછી તેહમીના સાથે આ જવાનની મુલાકાત થઈ ગઈ.

“ડેમ બા, સારી કાની તો છેવની ?” તેવણે પુછ્યું.

“અરે હારે માયજી, તમારી નેક દુઆથી હું તદનજ સારી કાની છેઉ.”

“વાઈ બા તમાઈ કાંઈ જોવાયુંછ તમારો સામાન અધી ઠીકઠીક છે ? તમે સારી રીતે તપાસ્યો ?” તેહમીનાંએ મોઝમમાંજ પુછ્યું.

“અરે નહીરે માયજી, માહારો સામાન સુમન તો બધો જરોખર છે. જોવાયું તો કાંઈજ નથી.”

‘અરે શું તમેમી દીકરા, તમે કેટલા બેદરકાર ને વીસરલો છેજો, તો જોવની આવ તમારી ટ્રન્ક મેં ઉધરીજ પરેલી જોઈ અને તેની અંદર તમારા બધા રૂપ્યા પૈસા એમના એમ વેર વીખર પરેલા હિતા, આટલા બધા તદમે નજરવસ છેજો ? કાંઈ હીસાબની રાખોછ કે બા ? આવ તમારી ટ્રન્કમાં કેટલા રૂપ્યા હોશે વાઈ ? કાંઈ અડસતોબી છે કે ?’ તેહમીનાંએ ધણીજ ઇતેજરીથી જણાવવા માંડ્યું.

“અરે માયજી, માહારી જણે બલા, હું કાંઈ તેનો હીસાબ કેતાબ રાખતોજ નથી. સાઈ થયું કે એ રૂપ્યા તમારી પાસેજ રાખ્યાછ ! તો મને તો પહેલે હીસાબની કનવારજ નથી માંય. મહારા બીલને લગતા જેમી રૂપ્યા મને મલેછ તે હું તો બા એમનાં એમ ગજવામાં મુકી દેઉંછ.” તે એણે ડાણા જેવાએ સમજાવ્યું.

“અરે દીકરા, એ તમારી ધણીજ મોટી જુલ છે. તમે બીચારા રગરીને મહેનત કરો ને તમે તમારી કમાણીનોજ હીસાજ કીતાજ નહી રાખો એમ કેમ બને જા ?” તેહમીનાએ વાજબીજ કહી સંભળાવ્યું “જો એવુંજ છે તો બે-કમાંજ કેમ નથી મુકી આવતા ?”

“અરે માયજ એ વળી ખટરાટ કોણ કરે ? તમારું કહેવું જો કે વાજબી છે, હું કબુલ કરુંજ ત્યારે તો માંયજ એક કામ કરશો ? તમારી મોટી મહેરબાની થશે.” કેકીએ કાલાવાલા કરતાં જણાવ્યું.

“હા હા, મોટી ખુશીથી બોલોની જા.”

“આય માહરી કખાટમાંથી બીજા વધું રૂપ્યા છે. તે કેટલા છે તે તો મહેને પોતાનેથી યાદ નથી, એથી તમારોજ પાસે ઉંચા કરશો તો ધણીજ મોટી મહેરબાની થશે.” અને એટલું કહેતાં કેકીએ પોતાની કખાટ ખોલી અને તેહમીનાએ તેની અંદર સો, પચાસ, અને દસ દસની ચલણી નોટોના ચારાને ચારાજ જોધ લીધા, અને તેવણુ જણે ફાટીજ ગયાં.

“ઓ તમે હરવાઈ જાઓરે કેકી, તમે તો કોમ ધણાજ બેદરકાર માણસ છેઓ. જો રૂપ્યા પૈસા એમ તે કાંઈ મુકવાનાં હોય વાર ? તમારી અકલ કાંઈ ખરી ગઈ ?” તેહમીનાએ વાજબીજ ઠપકો આપતાં તેને જણાવ્યું. “લાવો જોઈ, બધું એમનું એમ મને કહાડી આપો. એ રકમ કેટલી છે તે તમને કાંઈ ખબરજી છે કે ?”

‘નહીજ, મને કાંઈજ ખબર નથી, મેં તો કોમ દીવસે ગણીજી નથી જોયા. કાલજ લાગે તો ગણુંની માયજ ?’ અને આટલું જણાવતાં કેકીએ પોતાની કખાટમાંથી અહીં તહીં વેરવીખર પડેલી ચલણી નોટોના દગલા કાઢી તેહમીનાને સપુરદ કરી દીધા.

“ત્યારે તો લેઓ માંયજ, આયજી લઈ લેવો,” અને એટલું કહેતાં તેને વળી પોતાના ડગલાના ગજવામાંથી પણ પોતાની મસ મોટી પાકીટ એંચી કાઢીને તેની અંદરથી બીજા સો સોના પાંચ તુકડાઓ કાઢી આપ્યા. “લેઓ માંયજ ત્યારે તો આનેથી સાચવીને રાખજો, હું તમને ધણીજ તકલીફ આપુંજ જો માંયજ માફ કરજો અં ! હવે હું રજા લેઉંજ માય, આપરે કોમ દહારો નીરાંતે બેસીને બધી વાત કરશું. આવતે અઠવાડયે ફક્ત એક કે બેજ ઇસ્તીમરો આવવાની છે અને ત્યારે બે ચાર દીવસ મને જરા પુરશાદજી મલશે,” અને હાલ પુરત તો આટલુંજ સમજાવી તેને ત્યાંથી રખશાદ લઈ લીધી.

પ્રકરણ—૬ થું.

“પણ માંયજી એ મુવેછ કાણુ ? કાંઈ સમજ પડે ? અલખત હમણાં તો તમુંને તે કાંઈ સારોજ માણસ માલમ પડેછ પણ પછીથી સંભાળજો આ ? જોજો બકડું કાઢડતાં ઊંટ નહીં પેસી જાય. પછીજ તહમે મહારા બોલને યાદ કરશે !” જ્યારે તેહમીનાએ પોતાની દીકરી રતી આગળ આપ દેકી એજામરનર સાથ ચયલી વાતચીતને સાર કહી સંભળાવ્યો ત્યારે શંકાશીલ ચર્ચ ચુકેલી રતીએ હજુણુ પુલીક જાણે પોતાની માયને હુશ્યારીમાંજ રહેવાનું કહી સંભળાવ્યું.

“અરે જા જા, તું તો કોઈ મેટ મુવેલી છે. ખીચારો આટલો મરીખ અને નમનતાહવાલો છે કે તું એકજ વખત તેને નજરે જોય અને વાતચીત કરે તો તારી ખાત્રી થાય.”

“અરે નહીરે માંયજી, માફ કરો.” રતીએ છછણી પડતાં જણાવ્યું. “માફ કરો. મહને તેને નજરે જોવાનુંખી કામ નથી અને તેની સાથે વાતચીત કરવાની પણ કશીજ દરકાર નથી.” રતીએ સાફ છેડો છોડવી આપતાં જણાવ્યું.

“અરે દીકરી મહારી, પરવરદીમારે કાંઈ પાચે આંગળાં સરખાં બનાવ્યાં નથી. કાંઈ બધાજ માણસો ખરાખ આવતા નથી, તેમ વળી બધાજ કાંઈ સારાખી નથી હોતા સમજ ? જાણ્યા જોયા વગર કોઈને માટે ખરાખ મત બધી દેવું એ ઇનશાનનો તરીકોજ નહીં કહેવાય. અરે જોજો દીકરા, એક વખત વળી એવોખી આવશે કે આપુનેજ એ છોકરાનું કાંઈખી રીતનું કામ પડી આવશે. મેં એવા ઘણા દાખલાઓ જોયલા છે. તું તો હજુ નાદાન છે દીકરી. તેં હજુન સુધી દુન્યા જોઈ નથી. જોજો રતી, એક વખત એવો આવશે કે તુંજ મહારા બોલને યાદ કરશે ?” તેહમીનાએ પોતાની દીકરીને વાજખીજ રીતે શીખામણનું કહી સંભળાવ્યું.

“પણ માંયજી, એવણનાં પેલા રૂપ્યા પૈસાનું શું કીધું ?” રતીએ હવે નાંખતી કરતાં પુછ્યું. તે ર્યાણી છોકરીએ જોઈ લીધું કે પોતાની માતા સાથે એ બાબદમરની વધું તકરાર કરવામાં કશીજ સ્માણપત નહતી.

“ખરેખર મરે હું તો તુંને પુછતાંખી ભુલી જાઉંછ. એવણનાં બધા મલીને કેટલા રૂપ્યા થયા વાઈ ?”

“માંયજી બધા મલીને ખરે હજાર ને સાતસો રૂપાનું તોટલ થવા જાયછ.” રતીએ જણાવ્યું.

“ઓ બાપરે માહરા! ત્યારે આ છોકરાની કમાણી શું હોવી જોઈયે? કાંઈ નહીં, હમણાં તો નહીં પણ આતલે આદરાડયે એવણને બે-ત્રણ દીવ-મની પુરુશદ મલનાર છે ત્યારે એવણ સાથ જરા વાત કરી જોવશ. એવણ પોતેજ બીયારા વાત કરવાને ધણાં છતેજાર છે પણ કમપુરસદને લીધે બીયારાથી તેમ થઈ શકતું નથી.”

અતરે એક બીનાં ખાસ કરીને ધ્યાનમાં રાખવાની છે. તે એ કે, આ કેહો એજાજરનરે તેહેમીનાની આ દીકરી રતીને કાંઈ દીવસ પણ જોઈ હતી નહીં. કહેની કે તેને તેણીને જોવાની કશી દરકાર પણ નહીં હતી. પણ તેજ મીશલ આ રતી ચોક્કસીએ પણ કાંઈ દીવસ પોતાનાં આ એકમાર્ગી ભાકુત પ્રદાને જોયો હતો નહીં, એટલુંજ નહીં પણ તે જવાન વીશે પોતાની માતને કાંઈ દીવસે જુદાઈએ પુછ્યું વટીક હતું નહીં.

“બીયારો કાંઈ ધણોજ ભોજાભ.જો ને સાદોમાદો છે. કાંઈ જાગુ શીખેજો ભણેજોખી લાગતો નથી જો. અને તે છતાં જોતી, રૂપ્યા પૈસાની બધી રેલજેલ છે. કહેછ કે ગોદીમાં કાનદ્રેકટતું કામ કરેછ, ને કાંઈ કાંઈ દીવસે તો કહેછ કે બીયારાને ખાવાનીખી કુરસદ મલતી નથી. માંય સાથે બીયારાને ખાવકુર જનતું નથી. પણ બાપ પર બધો જીવપ્રાણ કાહરી આપેછ. ગમે તે છે પણ માંયને મલીને મલીને જસો રૂપ્યા નીયમીત પુગારતોજ જાય છે. કાણ જાણે આ એ લોકની શું ગોલા લડાઈ છે તે એતો બધું પુછ્યા વગર કાંઈ માલમ નહીં પરશે.” તેહેમીનાંએ જણાવ્યું.

‘પણ માંયજી હું એમ પુછું કે એવણની કપાટમાંથી અને પેટીમાંથી કેટલા રૂપ્યા મલી આવ્યા તે શું એવણને ખબરજ નથી?’ રતીએ શકમંદ થતાં પુછ્યું.

“નહી, એ વીશે એવણને કશીજ માહિતી નથી, તે તો હું એવણનાં બોલવા પરથીજ પારખી શકુંછ. પોતાનાં પૈસા-ટકાની બાજદસર તો એ છોકરો કાંઈ ધણોજ નભરવસ અને બેદરકાર છે.” તેહેમીનાંએ જણાવ્યું અને અતરેજ આ માં-દીકરીની વાત અટકી ગઈ.

પ્રકરણ—૭ મું.

હવે કેડી તેહમીનાનો પેટા બહુત રહ્યો તે પહેલાંની—આ વાર્તાની અગાઉની—એક અગત્યની બીના તરફ વાંચકનું ધ્યાન ખેંચીશું.

‘બોટાન્યા લેધર વર્કસ’ નાં બારણાંને તાળાં મારવાં પડ્યાં તે આપણે આગલાં પ્રકરણમાં વાંચી આવ્યાં. આ ફેક્ટરીને તાળાં પડ્યા બાદ એક બહુજ છુરો અને કમનસીબ બનાવ બનવા પામ્યો હતો. કેડી એશખરનરનો પેલો જોડયો ભાઈ કાવમ, નાપાક અને હાહાકારીર તો હતોજ અને પોતાનાં અનેક પાપોનો ટોપલો પોતાની કમઅકલી અને બેવકુફમાંયનાં ઉત્તેજનનો લાભ લઈ બીયારા ગરીબ કેડી ઉપરજ ઠોળવી નાંખતો હતો. આવાં આવાં કારસ્તાન તો આ નીચ દુકતાએ અનેકવાર કર્યાં હતાં અને વળી ‘ધાણું’ વીચીત્ર તો એ છે કે આય કમજાત અને મુખ્ જોરત—તેની માંય, આવા એક નાલયક અને બદમાંશને માણીબેધને હલકું ઉત્તેજન આપતી હતી. આપણે વાંચી આવ્યાં તેમ દેખાવમાં આ બંને જોડયા ભાઈઓ કાવમ અને કેડી એટલા તો એક બીજાને આમેહુબ મલતા આવતા હતા કે અનેકવાર માંચનારાઓ આ બીયારા કેડી ઉપરજ સુલહાપ ખાઈ બહુ ઢિલટી પડતા હતા. અને કહેવાને ધાણુંજ અખયબ જેવુંજ છે કે આ બે જો અને અશરાર છોકરો કરી રીતની પણ તણપાય કર્યા વગર મુંગે મોંઢે પોતાના ખીલામાંના અવારનવાર નાની મોઢટી રકમો કાઢી તેઓને ભરપામ કરી આપતો હતો. “એબી મારો મા—બણ્યો ભાઈજ કેની કે એ આપે તો શું ને હું આણું તે શું?” આમજ પોતાના ભોળા અને નીખાલેશ મનને મનાવી મોઢું મન કરતો હતો, અને પરીણામમાં થતું એમ કે આ નાતરસ અને બેશરમ તેનો ભાઈ કાવમ તેનો અણબટતો લાભ અનેકવાર આસાનીથીજ લઈ લેતો હતો.

અનેકવાર આ હેવાન્યત ખસલતનો તેનો ભાઈ કાવમ, હાથ જોડતો પોતાના મા—બણ્યા ભાઈ પાસ જતો અને ઘણીક વાર નાની—મોઢી રકમો માટે માંગણી કરતો, ત્યારે આ નેકચક્ષુ અને સાફ દીલનો તેનો ભાઈ કેડી, તેને ખુશીની સાથ અને કાઈથી રીતની આનાકાંતી વગર જઈ ને પદ નાની યાતો મોઢી રકમો કાઢી આપતો હતો, કાઈ યાઈવાર તો આ ચંડાલ કાવમ જુઠુંજ બહણું લડાવતો. “આપરા માયને બસો રૂપાની ઘણીજ અગત છે.” કેડી તે બીયારા પાસ નીચવી લાવતો.

આપણે જાણી આવ્યા છીએ કે આ કમીનો કાવસ નીતિનો વણેજ બદલણ અને નીચ દયાનતનો હતો, અને અનેકવાર પોતાની આ દોષાના ઘોડા જેવી ચાલને લીધે ગાડું વટીક ખાઇ આવ્યો હતો. પોતાની બદલાલને લીધે તેને કચકાંધ જવાન છોકરીઓને જાણે પામમાલ કરી નાખી હતી. અને ઘણીક વેળા તે કોર્ટ તરફથી દંડાઇ વટીક આવ્યો હતો. પણ, આ બધાનું મુળ એખલો કેકીજ છે એમ તે પોતાની કમ-અકલી અને સેહતાન્યત ખસલતની માતાને સમજાવતા અને આ કમખુદિની ઝોરત જો કે પોતે તો બધું ખરેખર સમજતી અને જાણતી છતાં આ કાવસ તરફ ઠાંક પીછોડોજ કરતી આવતી હતી.

એક દીવસે ત્રામમાં આ કમીના કાવસે એક ખીયારી કોત્રેજની નાજુ શેઠનાં નામની જવાન છોકરીની નીચ સતામણી અને ખરાબ ચેણ ચાળા કર્યાં. આ હીંમતવાન છોકરીએ તેથી ચુપ નહી રહેતાં જર ત્રામમાં બધાઓની હાજરી વચ્ચેજ આ કાવસની ફજેતી ફેરતા કરીને તેને તમાચે તમાચે ત્યાંનો ત્યાંજ જુહરી કહાડ્યો. ત્રામ ગાડીમાં બધી હોહા અને અરખડ સરખડ થઇ ગઇ. પણ કોઈ નશીબ સંજોગે તે ત્યાંથી કોઈ તરફીખથી નાહસી છુટી ઘરમાં આવી ભરાઇ બેઠો. પણ પેલી હીંમતવાન છોકરી જેની નીચ સતામણી થઇ હતી તેણી કાંઇ ચુપ બેસી નહી. વળતે દીવસે તેણીએ કાંઇ રીતથી શોધખોળ કરી આ નાપાકનું ઘર ટુંડી મરાવ્યું. પણ આ નાતરસ બદમાસ ત્યાં હિમોજ શાનો રહે ? તેને તો પોતાની કમીની અને પાપી હૈયાંની માયને અસતમ પક્ષતમ સમજાવી કેડતું ગડું ખીયારા નિર્દોષ કહીને દેખીત તરીકે આગળ કરી દઈ, પોતે પુનાં તરફ પોખારાં માપી ગયો.

ખીયારા અસરાઈ અને બેચુનાઈ કહીએ પેલી કાંઇ છોકરી નાજુ શેઠનાંને ઘણી ઘણીખી સમજાવી પણ તે અને તેણીના વાલીઓ એકનાં બે થયા નહી. અને વળી અધુરામાં પુરું આ છોકરીએ પણ આખાદ આ કહીનેજ દોશીત તરીકે ઝોળખાવ્યો !! તેણે ખીયારીને શું ખખર કે અહીંઆ તો જોડયા ભાઇનો ઘોંટાળો થતો હતો ? વળી ઊસાનો ભાઈ મુંસો થઇ નીકલી પડી પેલી હેવાણત ખસલતની તેની માંયેજ આગળ રહીને તે ખીયારા ગાય ગોસપંદ જેવાને ખુશીથી ધરાવા પકડાવા દીધો.

કોર્ટમાં તપાશ નીકળતાં મેજસ્ટ્રેટ કેકીને તથા માસની જેલની શીક્ષા

આ વાર્તામાં બહેર બજાર કાપવાના સાવ ચોખા છે, કા. મારકેટ, - મુંબઈ. [૨૬

દરમાવી. અને પોતાના મા-બાપના જોડયા ભાઈની મોહકાંણને લીધે જેલ-ખાનાંની સજાની હીનસપતીમાં સપડાઈ મુંગે મોંઢે શરણ થયો. જો કે તેને પાછળથી પોતાનાજ ભાઈની આ પાપી અને બદમાશ વીશે માહિતી તો થઈ—પણ તોખી તેની હોરમત બચાવવાને ખાતર મુંગે મોંઢે પોતે જેલની સજા વેઠવા તૈયાર થયો. બલકે કહો કે પોતાના એકના એક ભાઈને ખાતર જાણી છુજીને પોતાનો જાતી ભોગ આપ્યો. આ બનાવ આ વાર્તાની શરૂઆતની અગાઉ બન્યો હતો.

પ્રકરણ—૮ મું.

ત્રણ માસની સજા પુરી થતાંજ કેહી એશ્વરનર જેવો ત્યાંથી છુટી નીકળ્યો કે સીદ્ધી પોતાના મા-બાપનાં ઘરે નહીં જતાં કોઈ નવી નોકરીની તલાશ માટે અહીં તહીં જુઓ ને તરસો જુગ રખડ્યો, પણ ખીયારાનો કશેજ ઠાગ લાગ્યો નહીં. તે ખીયારો એક અભણ અને વગર શીખેલા જણેલાને નોકરી કોણ આપે? પોતાની જીવનમાર માંચની બદમાશથી અને પોતાના સીતમગર ભાઈની સીતમગુજરીથી તે હવે ધરાઈ ભરાઈ ગયો હતો.

હવેજ તેની સુદ્ધી ઠેકાણે આવી હતી, અને ત્યારે હવે વધુવાર આ નેહસ્ત દોઝખખાનાં જેવા ધરમાં જવાનાં તેને સાવ અખાડાજ કર્યાં. વાંચનાંર કદાચ પુછશે કે આ કેડાનાં બાવા એદલજી એશ્વરનરે આ સંબંધી કશાંજ પગલાં ભર્યાં નહીં? તો તેનાં જવાબમાં એટલુંજ કહેવું બસ થશે કે ખુદ તેવણ ખીયારાની હાલત હાલમાં સુઠી વચ્ચે સોપારી જેવીજ હતી. દુન્યા-દારીથી એક સદનતજી રદખાતલ અને એક નાલાયક ઓરત સાંમે ધરમાં તેવણનું કશુંજ ચલણ હતું નહીં તેવણ ખીયારા ફક્ત રડી તતરીનેજ અને ખુદા પર સખર માંની લઈ ખાંમેશ રહ્યા હતા, તેવણ ખીયારા વધુ તે શું કરી શકે?

ત્યારે, એજ મીશાલ રખડતો રજળતો, વળી થાક અને જુખથી એઝાર એઝાર થતો ગરીબ ખીયારો કેહી, વીકટોયાં ડોકસ આગળ એતેશક આવી લાગ્યો, અને એક ધરાનીની દુકાનમાં અગર જો પોતાને કોઈ નોકરી ચાકરી મળી જાય તેની પરપુછ કરતો તે થોભ્યો. એક રસ્તે રખડતા જરથોસ્તીને જોઈ તે કોઈ બધા ધરાનીને દયા આવી અને પોતાની દુકાનમાં

તેને વાસણ-કચરો સાફ કરવા અને ખીખા ઉપર ટપકેનાં કામ ઉપર ફક્ત ખાખા બદલ બાથુકનો રાખી લીધો.

કાંઈ નહીં તો તેખી ખીયારાએ હાલતુરત મણીમત કરી લીધું. પણ પાછળથી પેલા કે.ઈ. ભલા ધરાનીએ તેનું અમાણીકપણું અને નમનતાઈ બોધ પાંચ રૂપ્યા બિપરથી આપવા માંડ્યા હતા. એક દીવસ એમજ તે ધરાનીની દુકાનમાં ઉભો રહી પોતાનાં દુઃખને રડતો હતો તેવાંમાં એક કોઈ મરીખ કપાર જેવો દેખાતો પુરુષ ત્યાં આવી ચડ્યો, તેને ચાહતું એક કપ અને થોડીક રોટી માંગી, અને જેમ ખીખા ધગફા આ ધરાનીને ત્યાં આવીને ખાઈ પી જતાં હતાં તેમ તેનેખી કયું. પણ બ્યારે પૈસા ચુકવવાની વાત આવી ત્યારે પેલા કોઈ મરીખે કેડીનાં કાંને લાગી ને કહ્યું. “બેટા, માહારી પાસ તો એક કુટી બદામ પણ નથી, માટે મહને માફ નહીં કરે? અને અગર જે તાહારી મરજીજ હોય તો હું કેડે ને કેડેથી ખીખા માંગીને પણ તાહારાં ખે આના તુને આપી બધશ.”

સાઓનાં દરેક જાતનાં હર્દા માટે જગમશાહુર
સર્વોત્તમ શક્તિવર્ધક દવા

મહિલા જીવન

વધારે પડતો કે અનિયમિત અટકાવ, ગ્રહર, લોબીવા, રુદ્ધેષ, શરીરનું ધોવાવું, પેટમાં થતો દુઃખાવો, કમરમાં થતી દાટ, છાતીમાં ગભરામણ થવી, જીવ બળ્યા કરવો, બેચેની, ઝીણો તાવ, અશક્તિ, હીસ્ટીરીયા, જ્ઞાનતંતુઓની નબળાઈ, ગોજો ચડવો, માથું કાયમ દુખ્યા કરવું, હાંફ ચડવી, અન્ન પર અરૂચી, ઉલ્ટી, ખાંસી, રતવા, ઝડાની કમજોયાત, મર્માધાનમાં વિદ્ય ઈ. દરદો માટે અકસીર પુરવાર થયેલ છે. સુવાવડ પહેલાં યા સુવાવડ પછી યા સુવારોગમાં આપવાથી શરીર તંદુરસ્ત અને રૂઝ પુરૂ બને છે. કો. રા. ૨), વણ સીસીના રા પા, ટ. ખ. જીવું. રજી. ટ્રેડમાર્ક ‘જેનસ’ નં. ૩૦૨, દરેક શહેરમાં બજારીતા દવાવાળાને ત્યાં મળે છે.

બનાવનાર:—જે. એન. શેઠના. નહિઆદ.

હિંદુસ્તાનના સોલ એજન્ટ:—ચીમનલાલ પો. શાહ.

ગોવિંદ બીહારીંગ, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨.

“ઓ, તેની કાંઈજ હરકત નહીં. નહીં આપશે તોખી આવશે. તમે એ રીકર તમારે રસ્તે ચાલ્યા જાઓ. હું માફરા ગીરિયા તમારા બે આતાના પૈસા ભરી દઈશ.” કેકીએ પેલા કાંઈ ગરીબની દયા ખાતાં જણાવ્યું.

“જીવનો રહે બેટા, અલ્લાલાલા તુંને ધણુજ સુખ જખમશે. તે માફરા જેવા એક સુખ્યાને આજે ખવડયોછ તેજ મીશાલ અલ્લાપાક તુંને ધણીજ જમાદા રોઝી-ગરકત આવશે. જો, આ સામે દેખાતા દર્વાજ તરફ કાલે સવારનાં જરૂર જાશે, તુંને મેટો લાભ થશે—અને આવ લે.” પેલા કાંઈ મુઠ્ઠલીશ જેવાએ પોતાની જેબમાંથી એક કોઈ જુનનો પુરાણો સીકકો કાઢી આપતાં જણાવ્યું. “આવ લે, ને અને તારા જીવની માફક સાચવજે ને એનાથી કહી પણ છુટો પડતો મા. ‘પુદા તાદાઈ’ બહુ કરા બેટા.” અને ડાચું વકાસી ઉભેલો કેકી કાંઈથી વધુ આમળ બેસે તેની અગાઉ તે પેલા કાંઈ બીખારો જેવા દેખાતા પુરૂષે ત્યારે સડમડાત આવવા પણ માંડ્યું.

પોતાના ધરાની માલીક આગળ કેકીએ જ્યારે ઉપલી વાતચીતનો અહેવાલ દુકમાં કહી સંજળાવ્યો ત્યારે તે અતી ધણો રમુજ પામ્યો. “અરે ખીરાદર, થારા ખાપનાં થું ગીયા, થું સવારનાં એક છકર તે તરફ મારી આવજેનો ?” ધરાનીએ જણાવ્યું.

અને ત્યારે બીજે દીવસે ‘પુદાનું’ નામ લઈ કેકી એકાગરનર ખાલી પોતનું મન મનાવી લેવાના ધરાદાથી ત્યાંની ગોદી આમળ જમ લાગ્યો, અસ્તો થોડેકજ દુર જમ લાગ્યો હશે તેવામાંજ કેકીએ સાંમેથી સ્ટીમરનાં ઝોશીસરો જેવા દેખતા ત્રણ ગોરાઓને પોતા તરફ આવતા દીઠા. “હી આં તાજી કુટસ ક્યાં મળશે ?” કેકીની લગોલગ આવી લાગતાં એકે ઇંગ્લેન્ડ માંજ પુછ્યું પણ તે અમણ જેવો ખીયારો પેલા ઝોશીસરનું બોલેલું કાંઈ સમજી શક્યો નહીં પણ સારે નસીમે તે ઝોશીસરો સાથે એક ગેવાલીજ હતો તેને ખીયારા કેકીને સમજાવ્યું.

“હા, હા, કાંઈ નહીં ? તમારો હુકમ હોય તો તમુંને જેટલી જોઈએ તેટલી કુટો લાવી આપું.” કેકીએ પેલા ગોવાનીઝને સમજાવ્યું અને પેલા ઝોશીસરો કેકીનાં બોલવાની મતલબ સમજી ગયા.

“ત્યારે આવ લે મારો કાર્ડ અને સાંમે જે સ્ટીમર ઉભેલી દેખાય છે ત્યાં હમુંને પોંહાયતી કર, પણ કુટસો ધણીજ રીચ હોવી જોઈએ, તારું

૨૧] "ફિનચીડ" માં આવતી બહેનનું બીજું ૧૦ માસીકો જેટલી અંતર કરે છે.

જે બી કાંઈ બીજું થશે તે હમે ચુકવી આપશું, તારાથી જેટલી અને તેટલી અને જાતજાતની અને ખાસ કરીને ધણીજ દરમાસુ નંગો જોઈશો ગુડ મોરનીંગ" અને એટલું કહેતાં પેલા ઓફીસરો તો પીઠ ફેરવી દઈ પાછા પોતાની સ્ટીમર તરફજ ચાલી ગયા.

"જો જો શેઠ, આ કુટમ હમુંને સાંજ સુધીમાં મલી જવી જોઈશે, કારણ હમારી સ્ટીમર આવતી કાલે સહવારે તો મુંખાધનાં બારાંમાંથી ઉપડી પણ જશે." જતાં જતાં પેલા કોઈ ગોવાનીએ કેકીને સમજાવ્યું.

"તમારે જરાક પણ યત્નને ફીકર કરવી નહીં" કેકીએ ખુશાલીથી છક્ક થઈ જતાં પેલાને જણાવ્યું.

તે તુરતજ પોતાનાં ધરાંની માલિક આગળ દોડી પોંદોડ્યો અને સર્વે પીમતોથી તેને માહિતગાર કર્યો ધરાંની જગ્યાને કાંઈ પુછવું પડે? તુરતજ ભારતી તેકસીએ કાફડ મારકેટમાં બન્ને પોંદોડ્યો વળ્યા, અને ધરાંનીએ પોતાનાં ઓળખાણવાળાઓજ પાસથી પસંદ નહીં પડે પાછી આપવાની કબુલાત કરી જાત જાતની અને મનપસંદ મોટા નંગો જમા કરી કેકીનીજ સાથે રવાના કરી દીધાં. બીહતાં બીહતાં તેઓએ ફકટ ખસોજ રૂપ્યાની ખરીદી કાઢી હતી, પણ ધરાણી જગ્યાએ જેનું નામ તેને તો ચારસો રૂપ્યનું બીજું ઠોકો માયું હતું.

પોતાને મળેલા કાફડ મુજબ કેકી ડોક તરફ પુગી ગયો અને સ્ટીમર ઉપરના ઓફીસરને મળ્યો. આખે ઉડી વળાગે તેવી જાત જાતની કુટસો જોઈ આ યુરોપીઅન જગ્યાએ બહુજ ખુશ ખુશ થઈ ગયો અને કેકીએ તેનું બીજું સપુરદ કરતાં ત્યાંને ત્યાંજ તેના રૂપ્યા ચુકતે કરી દેવામાં આવ્યા.

"સાહેબ, મને તમારી બલાંમણુની ચીકી મળશે તો હું તમારો ધણોજ મોટો ઉપકાર માનીશ, કે જેથી બીજી સ્ટીમરો સાથે પણ હું માહારો સંબંધ ચાલુ રાખી શકીશ." કેકીએ કાલાવાલા કરતાં માંગી લીધું. અને ત્યારે તુરતજ તે સ્ટીમરનાં છાપેલાં નામવાલા કાગજ ઉપર તે કાંઈ બલા ઓફીસરે એક સારી જેવી સરટીરીકેટ લખી આપી. અને ત્યારે ધણી ધણી નમીન સલામ કરતાં તે ત્યાંથી છુટો પડ્યો.

ખુશાલીથી તરે થતાં જગરે તુરતજ કેકી પોતાના ધરાંની માલિક આગળ દોડી આવ્યો અને ચારસો રૂપ્યાની રકમ તેને એમની એમ સપુરદ કરી દીધી. આ શેહેરીયાર ધરાંની આ ગરીબ છોકરાનું પ્રમાણીકપણું

જોષ આપો નફો પોતે નહીં રાખતાં તેનો અર્થો હોસ્સો કેકીને સ્વાધીન કરી દીધો. અને ત્યારે પેલાં બલામણુપત્રની બરકતથી તે ત્યાંની જોડીઓમાં માથું મારવા લાગ્યો અને ફક્ત છબ્બ મહિનાની અંદર તે તે ત્યાં સૌનો માનીતો અને જાણીતો થઈ ચુકી પગભર પણુ થઈ ગયો. તેને જેબી કાંઈ ઓડરો મળતાં તે આ બલા શહેરીયાર ઇરાનીને સપુરદ કરતો ગયો અને તેઓને મળતા મેટા નફામાથો આ બન્ને લાગ્યા થોડોક વખત સરખે હોસ્સે વહેંચી લેવા લાગ્યા. અને કેટલીક મુદત પછી તે ઇરાની ગુજરવા પછી, કેકી સ્વતંત્ર રીતે ધંધો કરવા લાગ્યો. વાર્તાની શરૂઆત અગાઉનો આ બનાવ હતો.

પ્રકરણ - ૯ મું.

અત્રે યાદ રાખવું ઘણુંજ જરૂરનું થઈ પડશે કે કેકી એશખરનર પોતાની જોષખાનાનો ઉપલી સખ બોગરી આગ્યા પછીથીજ તેહેમીનાં ચેકશીને ત્યાં પેટા-માફત તરીકે રહેવા આગ્યો હતો. તેની અગાઉ તે નહીજ. એટલુંજી વળી યાદ રાખવાનું છે કે આ બવાન કેકીનાં ઓરડામાં સહવારને સાંજ લોખાણુ ધુપ તેમજ ચોક ચાંદન કરવા તેહેમીનાં પોતેજ જતાં આવતાં હતાં. ફક્ત કોઈજ વખત-અને કદાચજ આ કામ રતીને કરવું પડતું હતું. કારણ આ કેકી તો સુરજ ઉગે તેની અગાઉ તો ઘરમાંથી બહાર પડી પણુ જતો હતો અને રાતનાં છોક નવ યાને દસનાં સુમારે પોતાના ઓરડામાં આવતો હતો.

એતેકાક, એક દીવસે એવો બનાવ બની ગયો કે તેહેમીનાં પોતાનાં ઓરડામાંજ કોઈ અગતનાં કામસર રોકાઈ ગયાં અને ત્યારે ધારા મુજબનું સાંજનું લોખાન ધુપ ફેરવવા આજે રતીનેજ ફરજયાત આવવું પડ્યું. વળી તેજ અરસામાં એમ બનવા પડ્યું કે કેકીને પણ આજે થોડીક કુરમદ મળવે ઘરે રોજ કરતાં વહેલોજ આવવા પામ્યો. હજી તો રતી લોખાન ફેરવીને બહાર નીકળતી હતી તેજ અરસામાં આ બવાન કેકી સાથે બારણાં આગળજ તેનો ભેટો થઈ ગયો.

“ઓ ! તમે અહીં આ ?” પોતાની નજર ઉપર જિંચકતાં અને કેકીને ચેહરો જોતાંજ આ સુંદર રતી ઉજળી વાખ જેવી થઈ ગઈ, અને તેણીનાં

મુખમાંથી ઉપલા સખુનો અચ્ચુત નીકળી પડ્યા. રતી તેને સારી કાંતીજ ઝોળખતી હોય અને જાણે ધણીકવાર તેને આગળ જોયો. હોય તેજ મીઠાણે આ જવાંનને જોતાંની સાથેજ ચોંકી અને એકદમ હિચળા નીકળી ! તેણીનો ગભરાટ એટલો તો જખરો હતો કે તેણીનાં હાથમાનાં અફરમા-યા-માંથી અંગાર પણ જમીન ઉપર પડી જઇ વેરવીખેર થઈ ગયા ! તેણીનાં આંખનાં ડોળા જાણે બહાર નીકળી પડ્યા હતા અને હેબતની મારી જાણે ચરચર ત્યાં કાંપતી હોતી હતી, અને જાણે એકાદ પણ તેણી પોતે પોતાંને પણ ભુલી ગઈ હતી !! તેણીએ તો છેક આજેજ અને તેની વળા કેટલે મહીને જાંણી અને જોઈ લીધું કે આ કોઈ જવાંન તેઓનાં પેટા-ભાકુત તરીકે આવીને ફસી ગયો હતો.

“તહમે અહીંયાં ?”

“હ હા; હુંજ આય ઝોરડામાં રહુંછ, પણ હ તહમે કાણુ ?” કેકીએ ધણીજ તાગુત્ર થતા પુછ્યું. આજેજ પહેલ વહેલી વખત રતીને આ કેકીએ જોઈ હતી પણ તેને તો એટલી પણ ખબર ન હતી કે આય બાઈ છે કાણુ ? અને એકાએક આજે ક્યાંથી તેના ઝોરડામાં કુટી નીકળી !

“અરે જો બેલા, કારે મોહડેનાં નીચ કમીનાં કુત્રા. તું અરતો મને પુછેછ કે હું કાણુ ? ત્રાંમમાં ખીયારી જુવાંન છોકરીઓની નીચ સતાંમણી કરતો હતો તે તુંજ કેની ? અરે જો અદમાંશ અંદાલ, તું આય હમારા પેટામાં ને ઝોરડામાં રહેલો ખી સખવાર નથી” આટલું બોલતાંજ લાલ અંગારનો માફક તપી આવેલી રતી ફફડતી ચટકતી સીધી પોતાંની માયને શધાં કરવા ત્યાંથી રોહશ ખેર દોડી !

કેકી તો ખીયારો પોતાના ઝોરડામાં દીગમુઠ જેવોજ થઈ ઉભો. આય વળા કાણુ વાકીવીછણુ જેવા નવી બલા નીકળી આવી અને તેને ઝોળખવા પીછાણ્યા વગરજ તાણાજાણી ભર્યા સખુનો કહી સંભળાવી ત્યાંથી પાછી એકદમ હિરી ગઈ ? તેને કશીજ રીતનો જાણે ખ્યાલજ થઇ શક્યો નહી, અને જ્યાં છે ત્યાં કોઈ જે ભુલજ ચલતી હોવાં જોઈએ તેમજ માત્ર વમાસી લઈ ગઈલ જેવો તે હાલ પુરત તો ચુપજ રહ્યો.

આતપની માફક તપી આવેલી રતી સીધી પોતાની માયને શોધતી તેવણુ આમળ પહોચી ગઈ.

“માયજી, જો માયજી તમે ધણીજ મોટી ભુલ કીધીછ, આપરા

ઝોરડામાં રહેતા પેલા લાકુતને મેં તો આજે જ જોયો! અરે એતો મુવો પેહલ્લા નંખરનો કોઈર ને બધ્યાલનો છે, ને તમે કાની જોયા બધ્યા વખરજ એટલી બધી એ મુવાની તારીફ પર તારીફ કરતાં તાં? રતીએ મોટે મોટે બખાલવા માંડ્યું.

“અરે પણ તે છે શું દીકરા? જરા ધીરી પર જરા શાંત થા, તું કોણને મોટે એટલું બધું બોલેછ? કંઈ મને સમજાવશે તો ખરી?” તેહ મીનાએ ડોળા ફાડી અચરતીયા બધ્યાવા ચાલ્યું.

“આય તમારો પેલો સુદયાણો લાકુત! મેં તો હમણાં જ એ મુવાને અચલુચ આવી લાગેલો જોયો! અરે માંયજી માહરાં, એને તમે કંલે કહારતાં હોવો તો આજે કહારો, અને આજે કહારતાં હોવો તો હમણાં જ મુવાને કહારી મુકો. અરે એતો પેહલ્લા નંખરનો કોરગો મુવેછ! ત્રામમાં કે ત્રેનમાં બીયારા ગરીબ છોકરીઓની સતાંમણી કરવામાં એતો એકફા છે!! જો માંયજી, મહારાં સમજે ને એ મુવાને અબધરી રોકર પરખાવી દેઓ. જો જો માંયજી, એ આપરાં ઘેરમાં કોઈ નરી આશત લાવશે. એ મુંજ આપરા ઘેરમાં જોઈએજ નહીં” રતીએ ખુબ સુરપર ચલતાં મોટે મોટે બખાળવા માંડ્યું.

“મરેરે રતી, હવે કાંઈ મરી જાંઉ? પણ તું ક્યાંથી એવણને ઝોરખે વાર? દીકરી તારી કાંઈ ભુલ હોશે.”

“અરે તમે તો મુંગાં મુંગાં જેસીજ રહેજો માંયજી. ચાલો હું તમારી સાથે આંકિછ અને એ મુવાની તમારી સામે ફેંટ પકરી ઉધારો પારંછ એટલે તો બસ કેની? હું એ બદમાશને સારા કાની ઝોરખુંછ.”

“અરે પણ દીકરી મારી તું એવણને ક્યાંથી ઝોરખવા મહ? એવણ તો બીયારા પાછલી રાતના તો પોતાના કામ પર ચાલી જાયછ ને એક રાતના નવ દસ વાગે તો આવી જમી ખાઈને સુઈ જાયછ! રતી, તારી કાંઈ બખરી ભુલ છે. એ માણુમ એટલો બધો ખરામ વાં ધરેછ તેટલો તો નથીજ એને વાંધે મેં મારી તમામ ખાત્રી કરી લીધીછ.” તેહમીનાએ પોતાની તકરાર ચાલુજ રાખી.

“ધુર ને ઢેકર! તમે તમારી હુજતને છોરતાં જ ના. તહમે તો મારાં જાણે કે માનસે જ નહીં! હું તમારી સાથે આવીને એને હમણાં જ ઉધારો પારવા માગુંછ પછી તો તમારી ખાત્રી થશેની?” રતીએ તર્કાપાવ પર હવે ઉતરી પડતાં જણાવ્યું.

“દીકરા, મને તો જાણે કશી સમજણ પરતી નથી, તું જ જોની કે એક આરગી આવ માણસ આટલો ખરાબ હોય તો પોતાના હજારો રૂપ્યા આપરા વીશ્વાસ પર આપુને રાખવા આપેખી વાર?” તેહમીનાએ જણાવ્યું.

“અરે જાઓ જાઓ માયજી, તમે તો બોલાં છેઓ કાંઈ નહી, એ કમીનો કારગો એમ કરીને પોતાની કાંઈ નીચ મતલબ કાઢરી લેવા માંમતો હોય? ફેંકા દેઓ હમણાં જ એ મુંવા નેહેરતના રૂપ્યા એના આંગપર!”

“મરે રે, હવે કાંઈ મરી જાઉં? હું તો જાણે કે મોટી આતશમાં આવી પરીછ. નથી માહારેથી એમ બોલાતું કે નથી માહારેથી એમ બોલાતું.”

“તમુંને કાંઈ જ કરવાનું નથી માંયજી. પેહેલાં તો તહમે એખલાં જ જાઓ ને ખારીકાથી મેં કહ્યું છ તેમ બધી પરપુછ કરો ને પછી જો અગત પરે તો મને તુરત જ બોલાવજો, હું એ મુંવાની ફેંટ પકરશ.” રતીએ જણાવ્યું, અને તેહમીનાને પોતાને પણ આવ રસ્તો લેવો ઠીક માલમ પડ્યો.

પ્રકરણ—૧૦ મું.

હવે ત્યારે અરધું પુશીનું અને અરધો કમનનો મનસુઓ કરી લઈ તેહમીના ચોકસી કેકી એશમરનરવાલા ઓરડા તરફ ધચુપચુ મને ચાલ્યાં.

“કમ બા, એ બધો શું જોલો—પોંદાજો છે? કાંઈ સમજ પરે?” બાણું જ સમજવતથી અને અરધું હસીને જ કેકીને તેવણે પુછ્યું.

“અરે માંય હુંતો કાંઈ જ સમજી શકતો નથી, એવણુ તમારા દીકરી થાય કે? મેં તો એવણુને આટલા મહીનામાં આજે જ પહેલ વેહલાં જોયાં, અને મહતે જોમતે જ માહારી ઉપર એવણુ વગર ફોકટના જ છેડાઈ પડ્યાં!” કેકીએ રડમશ થઈ જણાવ્યું.

“પણ એ માહારી દીકરીનાં બોલવા પરથી તો લાગેછ કે એને તમુંને અગાઉ કંઈ જોયલા બી છે?”

“અરે માંયજી મારાં એવણુ મને ક્યાંથી જાળખે? હું મારા કામ ઉપર જ એટલો રોકાયલો રહુંછ કે ત્યાં જ મને ઝેર ખાવાનીબી જાણે તુરસદ કોઈવાર મળી શકતી નથી, તો એવણુ મને જોમતે જાળખે ક્યાંથી

વાર ? તમેજ વીચાર કરોની માંબજ ?” કેકી આ સધળું એવ તો સન્યાસીનાં બેશથી બોલ્યો. કે એ એ ઘડી તેહેમીનાં પશુ ખીચારાં વમાસણમાં પડી ગયાં.

અન્યીતજ કરીને ખીચારા તેહેમીનાં ચોકશીની હાલત બહુજ કઠંગી થઈ પડી. તેવણ ખીચારાં જાણે સુડી વચ્ચે એક સોપારી જેવાંજ થઈ પડ્યાં. આ બધા કેકીને નેવણે એટલો તો ખારીકીથી ઝોળખી અને પીછાણી લીધો હતો કે રતીનું હજાર ઘણુંખી કહેવું તેવણના ધ્યાનમાં એકખી ઉતરી શક્યું નહી. આવો એક નમાંનો અને એક ગાય જેવો નીર્દોષ છોકરો આટલો બધો નીચ પાંકતીનો થઈ ને હોમ શકે એ તેવણના ધ્યાનમાં કેમે કરતાં ઉતરી શક્યુંજ નહી. તેવણને આ જવાન માટે ઘણુંજ મોટું માન જરૂર થઈ ચુક્યું હતું, અને એક પોતાનાં પેટનાં દીકરા કરતાં પણ જ્યાદાજ વહાલથી તેને ચાહતાં થયાં હતાં. પણ ત્યારે હવે કંવું શું ? ખરું કાણુ ને ખોટું કાણુ ? એજ તેવણની હાલતે કાજ તો મોટી મુજવણ થઈ પડી.

“મરેરે મને તો કાંઈ સમજખી મુવું નથી પડતું. હું તો ધારંજ ત્યાં સુધી તો મારી દીકરી કાંઈખી ભુલજ કરેજ. કદાચ કોઈ તમારાજ જેવો ખીજો હોય તેને જોઈને એ કદાચને તમુંનેખી ગળે પડતી હોય તે બનવા જોગ છે. તમે શું ધારોજ ખાવા ?” તેહેમીનાંએ તેને પુછી જોયું.

“આય તમારું કહેવું મારાખી ધ્યાનમાં ઉતરેજ ખરું. તેનું કારણુ એ છે કે માય, એવા એવા તો છળ કપટો ખુદ મારો પોતાની સાથ રમાયલા છે. અરે માયજ બોલોજ ના,” અને અહીં અત્રે કેકીએ આંખમાં આંસુઓ સાથ જણાવ્યું, “ખુદ મારા પોતાના મા-જણ્યા ભાઈએજ મને કાંઈ દુઃખ દીધામાં કમતી નથી કયું. અને ખુદ મારા પોતાના માયજ એખી જાણે કે એક મારા દુશમનનીજ જગા રાખી હતી. અરે માયજ, શું તમુંને એકએકી વાત કહું અને કહું તો તમે કદાચ માહારી ઉપર ગુજરેલા દુઃખ અને સીતમની વાતો માનસાખી નહી !”

તેહેમીનાંએ પોતાના મનમાં વમાસ્યું કે તેવણ આ કેકીને જે ખાસ સવાલો પુછવા આવ્યાં હતાં તે તો એમના એમ પુછાયા વગરનાજ રહી ગયા હતા, જ્યારે આ જવાન તો પોતાના ભાઈ અને માયનાજ રોદરા રડતો હતો. આ છોકરો એટલો તો સીધો, ગરીબ અને અસરાદ્દ હતો કે જે બીનાઓ રતી ખાસ કરીને જાણવા માંગતી હતી તે તો તેવણ તેને જાણે પુછોજ નહી શક્યાં, અને તેવણે જોયું કે વાતે તો પોતાની વલાણુજ

૩૨૧] આવી વાતોએના સોલ એન'ડ, આર. એફ. અમરીયા, કાફડ' મારકેટમાં.

જાણે જુદી લઈ લીધી હતી. પણ તોની ત્યાંજ થોડોક વખત માલી કાઢી પછી રતીને તાઢઢી મીઠી રાખી કોઈ તરેહની સમજાવટથી તેણીને મુનાવી લેવાની મતલબથી તેવણ ત્યાંજ હાલ તુરત તો કપકી મારી ગયાં.

“પણ તમારા માય ને ભાઈને આમ કરવાનું કંઈ કારણ ખાવા ?” પણ કોઈનો સુરતે વાતનું ગાડું અ.ગળ ગમડાવવા તેવણે જરોજ રાખ્યું. પણ તેહમીનાએ પુઝેલા સવાલને જવાબ આપવાને મદલ કેકોએ તેજલ ઉપર જોશમાં પોતાનું માથું પટકી દઈ દુસકે દુસકે રડવા માંડ્યું.

“અરે માંયજી, મારા ભાઈએ મારી સામે એક એક એવાં તો કાવત્રા રચ્યાંછ કે કોઈ ખીજે જેવો ભાઈ હોય તો કોણ જાણે શું ને શું કરી નાખે. પણ મેં જેટલી નાખતીથી એની સાથ કામ લીધુંછ નેવો ખીજે કોઈજ ભાઈ નહીં લેશે માંયજી.” રડી રહ્યા બાદ તેની છાતીને ખુલાસો મળતાં તેને પાછું ચલાવ્યું “મેં એનાં કેટલાં કેટલાં કરજો ફેરમાં કેટલીક વખતે તો એ કોર્ટમાં દંડામ વટીક આવ્યો. તેનાં દંડમી મેંજ ભરવા, તોખી એ નાપાક પોતાની બદચાલ સુધારતો નથી. એમાં કસુર જોશો તો બધો મારાં માયનોજ છે. એ છોકરાને બધો અગાડીને ધુળ કરી નાખ્યોછ. કમાઈની જોવ તો જાતભાત નહીં. નોકરી ચાકરી કેઠે કરવી નહીં. લોકનાં કરજ કરતો ફેરછ, અને બધી રીતનો નેકનામીનો ભરેલો છે માંયજી.” આંખ પાંણી ભરતાં તેને બોળાવ્યું.

“ નહીં દીકરા, સમી સાંજ પડી રડીયે નહીં. પણ તમે એ તમારા ભાઈનાં ઘડી ઘડી કરજો ભરપાઈ કરી આપ્યાં એજ તમેએ મોટી લુલ્લ કીધી દીકરા, તેને તો કાળીતું પડી ગયું. અને વળી તમારાં માંયેખી તેને હિતેજન આપ્યું તેથી તો તેને જોરખી કાળીતું મલી ગીયું. તમારા માંયનીખી એ ઘણી મોટી લુલ્લ છે.” તેહમીનાએ સમજાવ્યું.

“જોવ માંયજી, તમે મારી ઉપર કેટલાં બધા મેહરબાન છેઓ અને એક મારાં માંયનીજ જાણે ગરજ સારોછ. મારાં માંય મારી ઉપર અટલું હેત-પ્રીત રાખતાં હોતે તે. કેવું સાડં ? મેં જોયું કે આખર કરેને મારો ભાઈજ, એમ વીચારીનેજ મેં એના કેટલી કેટલી વખતે કરજો ચુકાવ્યા. તમે જાણીછ માંયજી, હું હજુરખી મારા માંય ઉપર દર મહીને બસો રૂપ્યા મોકલતોજ બેઠોછ, પણ કેઈ દહાડે જુલાઈએ મને મલવાખી મોકાવતાં નથી.”

અને એટલું કહેતાં વળી તે ઝર ઝર રડવા લાગ્યો; અને ત્યારે તેહેમીનાથી આ તેનું દુઃખ નહીં દેખી શકાય તે લીધે તેવણે તેનો બરદો પસવારી બણોબ દીધાસો દીધો.

હવે પેલી તરફ રતી, “માંચ ઓંચ બોલ વશે” “હમણાં બોલાવશે” કરીને વારેવાર જોતી પોતાના ઓરડાનાં ઉપર ઉપર બેસી રહી હતી. પણ જમણા પા કલાક નીકળી ગયો હોવા છતાં તેવણ તરફથી કાંઈ સંજ્ઞાઓ જણાયા નહીં ત્યારે આખરે તેણીએ પોતે જ કંઠીવાલા ઓરડા તરફ ચાલી જઈ જરા માંજણું તપાસવાનો ઇરાદો કર્યો. તેણી ગઈ તેણી ગઈ તો ખરી, પણ ત્યાં તેણીએ શું દેખાવ જોયો ?

પ્રકરણ—૧૧ મું.

કંઠીવાલા ઓરડા તરફ રતી ગઈ તો ખરી, પણ ત્યાં તેણીએ શું જોયું ? કે કંઠી તેમજ ઉપર પોતાનું સર ટેકવીને જોશમેર રડતો હતો અને તેહેમીનાં તેને પોતાના પાસાનાં દાંતી એક માવતરનાં વહાલથી તેને દીધાસો દઈ રહ્યાં હતાં.

“એ બધા શું હોંગ કવુરા છે માંચજી ?” બાળ્યાં આગળ બેસી રહી જતાં રતીએ દમામથી પૂછ્યું.

“અરે નહીરે દીકરા હોય શું જે કાંઈજ નથી.” તેહેમીનાંએ સેહતાંજી ડાખે કરતાં જણાવ્યું.

“કાંઈજ નથી શું ? કાંઈજી હોશેજ. એ તમને શું બધું ઉંધું ચણું ત્યારનો સમજાવેછ ? આ પોતાનું પાપ કણુક કરેછ કે ?” ઓરડાની અંદર હવે ચાલી આવતાં રતી એ ઠસામાં પૂછ્યું. તેણીનો ગુસ્સો હજી વધીક સેહજ પણ ઉતરેલો ન હતો.

“અરે જેહેન, તમારા માંચજીને હું ઉધું ચણું કાંઈજ સમજાવતો નથી હું તો ખાલી મારા કમનસીબ દુઃખ ને રહંછ.” રતીને જોતાંજ કંઠીએ સાવધ થતાં જણાવ્યું.

“દુઃખ ? શાનું દુઃખ, મુવા ચોર ? ખીચારી જીવાન નીર્દોષ છોકરીએને સતાવવાનું અને તેઓની આગર પર હુમલો કરવાનું વૃત્તે દુઃખ નહીં લાગું ? થુ પરી તાહારી ઉપર મુવા પેનાંખોર, તારી એ ચાલમાજી મારી આગળ

નથી ચાલવાની, આમ બીયારા મારા ભોલા-ભટાક માથે તારો ભટાક સમજવી શકશે, સમજશે ? મને નહીં. વાડ, હું પુછું છું તેના સાચા ને સીધા જવાબ આપજો. તું પેલી નાંજુ શેઠનાને ઓરખેછ કે ?' રતીએ જાણે ઠઠરાવી નાખતાંજ. કેકીને પુછ્યું.

“હા તે બીયારીને હું સારો કાની ઓરખું છું.”

“ત્રામમાં તેની નીચ સતામણી કરવાવાલો તુંજ બદમાશ કે કોઈ બીજો ? સાચું બોલજો.”

“ત્રામમાં શું થયું તે મને બીલકુલજ ખબર નથી, અને મેં એ છોકરીની સતામણી કીધીજ નથી.” કેકીએ સાચે સાચુંજ જણાવી દીધું. હવેજ તેને માલમ પડ્યું કે આનો પોતાના બેડયા-ભાઈ કાવસનુંજ કાર-સતાન તેને બદલે તેનેજ કાવસ તરીકે ડોકી બેસાડી આ રતી ઉલટાપ ખાતી હતી.

“અરે જા જા, બદમાશ ! વાડ, આ છોકરીને સતાવવા સારું તુંને ત્રણ મહીનાની જેલની સજા થયલી ? સાચે સાચું બોલજો,” રતીએ તેને ઠઠરાવી નાંખવાનું ચાલુજ રાખ્યું.

“હા, તમારું કહેવું વાજબી છે બેન, ત્રણ મહીનાની જેલની સજા હું ભોગવી આવ્યો ખરો. પણ તકસીરવાર હું પોતે તો હતોજ નહીં.”

“અરે મુવા જુઠ્ઠા, એક તરફથી તું કબુલજી કરતો જાયછ.” અને આટલું કહેતાંજ રતી એટલી તો જખરી ઉશકરાઈ આવી અને ગુસ્સાના આવેશમાં આવી નીકલી કે પોતાના એક પગમાંની સ્લીપર કાઢી કેકીનાં આંગ ઉપર સીધી ધસી જતાં તેણીએ બે ચાર આડા હિલા સપાટા ઝપાટા તેના મોઢાંની ઉપર એકાર પેલાર લગાવીખી કહાડ્યા.

“મુવા જુઠ્ઠા, એક તરફથી તું કબુલ કરેછ કે તું જેલમાં જઈ આવ્યોછ, તે બીજી તરફથી તું કહેછ કે તે પેલી છોકરી નાંજુ શેઠનાની સતામણી કીધીજ નથી. શરમ છે તારી ઉપર, મુવા લ્યાનતનાં બરેલા આટલું સર્ચાંમ જુઠ્ઠું ?”

“સખર, સખર, જરા ધીરો પર રતી. એ તું આજે કરવા શું બેઠીછ ?” તુરતજ તેહમીનાં વચ્ચે દોઢી આવ્યાં, અને રતીનાં હાથમાંથી સ્લીપર છીનવી લઈ આ કમનસીબ દેખાવ ત્યાંજ અટકાવી નાંખ્યો. અગર જો તેહમીનાં પોતાની દુર અંદેશી વાપરીને વેળાસર વચ્ચે નહીંજ પડતે

મર્તા વિદ્યાનંદી આવી ૧૨ મર્તાનું આખાં વરસનું લગ્નજમ મોકલ સાથે ૧. ૨.) [૩૫

તો આ ગુરુસાથી દીવાની બની મમલી ડોકરી ખુદા માલુમ આ ગરીબ
ખીચરા કઠાને કાચુ ખણે કેમ ગુણ કાળો કરી નાંખતે ! તેવળે રતીને
આવું ખેડું પગલું ભરતા એકદમ તેણીનો હાથ ઝાલીને અટકાવી દીધી
અને ગરીબ કઠાને પણ એક ખાણુ તરફ હટાવી નાંખ્યો.

“લેઓ માંચળ સમજો.” ગુરુસાથી લાલ લાલ થઇ જતાં રતીએ
ચલાવ્યું. “સમજો માંચળ તમારા કાંત જરા ખોલો. આવા એક કમીનાને,
અરે આવા એક જોલખાનાની હવા ખાઇ આવેલાને તમે આપણા ઘેરમાં
ધાલ્યો ! લેઓ જોતા જાઓ, હું હજીનખી કહુંછ તમને કે આય માણસ
આપણા ઘરમાં રહેવા લાયક છેજ નહી. એને જો કાલે કહાડતાં હોવો
તો આજેજ આપણા ઘરમાંથી બહાર કહાડી મુકા. તમે કહેતાં હોવ તો
પોલીસ ચોડા પર જઇને હું હમણાંજ ખખર આપી દેઉં.” ઠરસામાંજ
રતીએ જણાવી દીધું.

“અરે સખર, સખર, છોકરી જરા ધીરી પડી મર.” તેહમીનાંએ
હવે સહેજ નેણ ફેરવીને વાત કરવા માંડી. “જરા ધીરી પર. કોઈ વખતે
ખુદ આપણી નજરે જોયલું વટીક ખોટું પડેલું નીકલી અવેછ, તેમજ
આપણે પોતાનાં કાને ખરું સમજેલું પણ ઝાઝો વખત આપણાથી મનાઇ
શકાવું નથી. મારી તો પુરેપુરીજ ખાત્રી થઇ ચુકીછ કે આય વાતમાં
કાંઈખી ઘોંટાળો અને ગેરસમજીતીજ થાયછ. જો આવ, ખેસ જરા ધીમી
પડ. ને શાંત થા. પહેલ્લે એવણનો ખરો ખુલાસોખી જરા ખ્યાનથી સમજી
લે.” તેહમીનાંએ વાજખીજ દલીલ ગતારી.

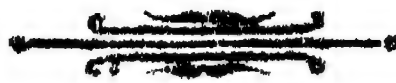
“અરે ખોલની, ખોલની ભોંસી મરની, તું કહેવા તે શું માંગી મરેછ ?”
રતીનો ગુસ્સો હજીન તુલીક કુલ પાવર પરજ હતો. તેણીએ કેરી તરફ
પોતાનાં નેણ ફેરડાવી જણાવ્યું.

“જહન, તમારી ઘણીજ મોટી ભુલ છે. તમે જો માણસ વિષે ધારોછ
ને ખોલોછ તે હું નથીજ. જોવો, હું તમારી તે વીશે હમણાંજ ખાત્રી
કરી આપુંછ.” આટલું કહેતાં કેરીએ હવે પોતાની કખાટ હિંધાડી અને
સખીનો એક મોટો કાડ ખેંચી કહાડ્યો. “જોવજી, આય હમારો ફેમીલી
ગ્રુપ છે. આય મારા માંચળ, આય મારા બાવા અને આય હમે જોડયા
જાઇઓ, વાઈ પારખો જોઈ ? આ હમે ખન્ને જાઇઓમાંથી હું કયો ?
હું હીંમતથી કહુંછ કે કોઈખી પારખી શકેજ નહી. ઘરમાં હમારા માંચ

૬૬] બહેરખબરવાળા અમને મદદ કરે છે. તમારી બહરીઆત વેળા બિમને યાદ કરો

બાવા અને માડ પડોશીઓ દરરોજની જુલ કરે તો તમે બહેનબી તેજ જુલ કરો તેમાં નવાઈ કશીજ નથી. અને મને જે આટલું બધું અપમાન કાઢ્યું અને મારાંને માર વટીક માર્યોછ તેમાં બહેનજી, તમારો જરાક પણ કસુર હોય નથી. એક મા—જણ્યા ભાઈની હોરમત બચાવવાને ખાતરજ હું ખુશા વજી મહીનાની જેલ ભોગવી આવ્યોછ. હવે બોલો બહેન, તમે મારાં આવાં એક કામને મારે મને વખાણશે કે મને હડધુત કરી, ધીક્કારીને તમારા ધરમાંથી બહાર હાંકી કહાડશે ? બોલો બેગ ?” કહીએ હવે હદ બહાર ઉલટમાં આવી જઈ જણાવ્યું.

અને ત્યારે હવેજ—ઓ હવેજ તેહમીનાને બાતેનનો થું ભરમ હતો તે બધો બરેબર સમજ પડી ગયો. અને રતી પણ એ વડી ચાંઈ પડી ગઈ.

પ્રકરણ—૧૨ મું.

રતી ખરેખરીજ બીચારી ચાંઈ પડી ગઈ હતી. તેણીએ પેલી જમીને એટલી તો ધારી ધારીને અને ઘણીજ ખારીકાથી બેઠ તપાસી અને કાંઈબી જાતનો ફરક અને હેરફેર આ બન્ને બેઠ્યા ભાઈઓમાંથી પકડી કહાડવાનાં ફાકનાં કાદાં તો તેણીએ ઘણાં ઘણાંબી માર્યાં પણ સમજું વ્યર્થ ગયું ખરો કાવસ કયો અને ખરો કેકો ઘણું, તેજ તેણી મુતલમ થઈને પારખી શકી નહી. તે સુધલા કુટીના સુધલો હવેજ તેનાં ખરેખરા ફેકાણાં ઉપર આવ્યો હતો. હવેજ તેણીને ખરાંજ મનનો પસતાવો લાગવા માંડ્યો, અને તેણીએ ત્યારે પોતાનાં મનમાં ઘણુંબી વમાન્યું કે આ ભોલા અને ગરીબ જવાનના પગો ઉપર પોતાનું સર નમાવી દઈ તેની મારી ચાહી લે, પણ નહી. તેણી એટલી તો ગુંચવાડાના વમળમાં વીંટલાઈ ગઈ હતી કે તેણીને તેમ કરવું પણ જાણે ઘણુંજ ભારી પડી ગયું તેણીના આંખ ઉપરનો સીદા પરદો હવેજ દુર થયો હતો. અને ત્યારે હવે તેણી પોતાના મનમાં પશેમાન થતી રડતીજ ચશમેએ તે જવાનનો ઓરડો નીચી મુંડીએ ગુપચાપ છોડી ગઈ.

જે વેળાએ રતી, આ કેકીવાલા ઓરડા તરફ જે લાગણીઓ સાથે ધસારા બંધ ગઈ હતી તે એક પ્રકારની હતી, પણ જ્યારે પોતે પશેમાન થતી અને રડતી ચશમેએ ત્યાંથી બહાર નીકળી પડી તે વેળાએ તેણીની

તવી વાર્તા, ઘોખીતળાવની બબર સમિ, નસવાનજી નવા બે આને વચ્ચે છે. [૩૭]

લાગણીઓએ વળી જુદાજ પ્રકારનું રૂપ પકડી લીધું હતું. હવેજ-ઓ હવેજ તેણીની સમજદાર માતાના શબ્દો તેણીના તેજ કાંતોને અડવા લાગ્યા કે બાકે વખત નજરે જોયલું તેમજ કાંતે સાંભળેલું વટીક ખોટું પડે છે.

ચાંધ પડેલી રતી કેડીચાલો ઓરડો છોડી પોતાના ઓરડામાં ચાલી આવી તો ખરી, પણ તેણીના મનનું જરાક ચમને સમાધાન થઇ શક્યું નહીં. પોતાના ઓરડામાં આવી લાગતાંજ તેણી પોતાના પલંગ ઉપર અડાધ ઝીખ પડી અને દુઃખનો એક દરયાવ રડી દીધો.

“કેમ માયજી, શું વીચારમાં છેઓ?” રતીના ચાલીજવા બાદ કેડીએ ચલાવ્યું. “જો તમારા લોકોના દીલમાં મારે માટે કાંઈમી શક હેય તો મને બેલાશક મન મોકલું કરીને કહી દેજોજી, પણ બોદાને ખાતર મને તમારા ધરમાંથી હાંકી ના કાઢારતાં, કારણ માયજી મેં ઘણુંજ ખમેલું છે. જો એક આરગી જેમ ધારો કે હું હજીન ખી મારે ઘરે જાઉં, પણ હું નહીં ધારતો કે મારાં માંય મને ખુશીથી પોતાનાં ઘરમાં ખી દાખલ કરે! અને ખીજી તો આ માહરો ભાષ પરી મહારે જીવવા જાપરા પણ દે નહીં, ને વળી કાંધ નવું રોખરું ઉભું કરી મને કાંધ ઓરખી વધુજ મુશકેલીમાં નાખે,” કેડીએ આ સ્વલ્પ હવે હીમતથી કહી સંભળાવ્યું.

“પણ ત્યારે ખીયારા તમારા જાગજીનું શું? તેવણ કાંઈ છે અને કાણ સાથે રહેજી વાઈ?” તેહમીનાંએ પુછ્યું.

“અરે માહરા જાગજીનું તો ખીયારાનું જીવતરજ ખબરું. આવ માહરાં લેખી ને લાલચુ માંય તેવણ ખીયારા પર ખી સીતમ ગુનવવામાં કાંઈજ બાકા નથી રાખતા. પણ હું તેવણને છુપી છાંણી મદદ કરતોજ રહેજી અને દર મહીન એકશ રૂપ્યા તેવણને જીવ આપુજી. હું ગેદીમાં કામ કરજી તે એવણને કાંઈ સુરતે માલમ પરી ગીયુંજ અને અવારનવાર ખીયારા મને આવીને મળી લેટી જાયજી.”

“તમારા માય પરખી કાંઈ તહમે મોકલોજ કે?” તેહમીનાંએ પુછ્યું.

“અરે હારેજી. મારાં માય પર તો દર મહીને હું એક તેવણનાં દીકરા તરીકેની મારી એક ફરજ સમજી જરોજર ખસો રૂપ્યા ધર બેઠાં પુગારતો જાઉંજી. પણ માયજી, આટલું આટલું કરતાં ખી કાંઈ દીવસે મને જુદાજ ખી માદ કરીને પોતાની પાસે બોલાવ્યો નથી. શું કરું માંયજી? મને તો

કટ) 'કુલ મર્ચ', પુસ્તક ક્રમ નંબર ૧" ક્રમ ૨૦ પૃષ્ઠ ૨૫૮ ૩. ૨) યોગેશ્વર બાગીચ

હીલમાં ધણું ધણું બી લાગેલું, પણ કેહેવા કાણુને જાણ ? એ બી મારા નસીબની જ એક વાત છે." અને આટલું કહેતા કોકીએ વળા તેમજ ઉપર પોતાનું સર પટકી નાંખી બેઝેખત્યાર રડવા માંડ્યું.

"નહી બાવા કંઈ નહી. મુંગા રહી જાઓ, ખુદા સૌ સારું કરશે, ધીરજ ધરો દીકરા, એ બી દહારા વહી જશે." તેહમીનાએ તેનો અન્દો પસવારતાં ધીરજ આપી. તેવણનીબી આંખોમાં ઝળઝળ્યાં ભરાઈ આવેલા સાફ માણુમ પડી આવ્યાં.

"તે એ તમારો ભાઈ કાંઈ કહે નોકરી ચાકરી કરેલ કે ? શીખેલો બણેલો છે કે ?" તેહમીનાએ જાણવા માંડ્યું.

"અરે એ નોકરી ને ચાકરીનો કરતો હોતો થયો ! જો કે બી. એ. સુધીનું શીખેલો છે, કરવા માગે તો ધણુંબી કરી શકે, પણ પોતાની નાલાયક ચાલજ છોરતો નથી, તે સારું કરવાનું એને સુંજે ક્યાંથી ? હું કાંઈ શીખ્યો બણ્યો બી નથી. માહારા માંગે શીખવા બી દીધો નહી અને નાલ્લી ઉમરયાજ અને મીલમાં ઢકેલી દીધો હતો. પણ હવે તમારી પગની પુનઃથા હું તો સારું જેવું કમાઈ શકુંછ. એ તો બા જો સારી દયાનટ રાખી મેહનત મજુરી કરે તેને ખોદા આપ્યા વગર રહેતોજ નથી."

"પણ મહીને દહારે તમારી કમાણી કેટલી દીકરા ?" તેહમીનાએ તેનો ચોખ્ખો ચાંપી બેચો.

"અરે માંયજી, બહા જાણે માહારી, પણ એમ જો કાચો અરસતો કાઢ્યે તો રહેતો કે રોજના સો બસો ગજવામાં પરતા ને પરતાજ. મેં તે દીવસે તમને માહારી કખાટમાંથી કહારી આપ્યા હતા ત્યાર પછીથી તો પાછા કેટલાબી રૂપ્યા પૈસા બીજા એકઠાબી થઈ ગીયા હોશે ! લેજો માંયજી, સારી યાદ આવી ગઈ. એબી તમે તમારી પાસેજ સાચવી રાખજોજી." અને એટલું કહેતાં કોકીએ પોતાની કખાટમાંથી નોટોની ચાર ને ચાર કહાલી આપી, જે જોઈ તેહમીનાનાં ડાળાજ જાણે ઉપર ચઢી ગયા.

"બાવા, હવે તમે મુંગા મુંગા પરણી જાઓ કે તમારી બેરી બધું સમાધ્યા કરશે. સમજ્યાની દીકરા ?" તેહમીનાએ સુચવ્યું.

"અરે માંયજી, આપણે હવે પરણ્યા ને દહાડા પાકા, મારા જેવા એક જેલની સજા ભોગવી આવેલાને પહેલ્યાં તો બેરી આપેજ કાણુ ? કેમ ખરેની માંયજી ?" કોકીએ હસીને જણાવ્યું.

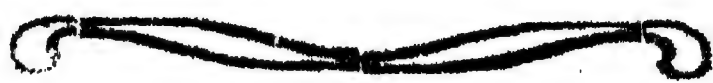
“અરે દીકરા, તમારો તો હાખલોજ જુદો છે. ખીજને અચાનકને ખાતર તમે ખીયારા જેલમાં ગયા તે તો ઝોરખી તમુંને માન અને શોભા આપનારુંજ કહેવાય. એ તો જે જાણે તેજ જાણે. તમે હમણાં કામ ખીજ એ આગલ વાત કરો તો જરૂરજ થઈને તે લોકો તમારું માનેજ નહી. ખરું ની ખાવા ?” “જી હા, તમારું કહેવું ખરુંજ છે.” કેકીએ જણાવ્યું.

“હા, ખરેખર જે આંઠ વાગ્યા, ચાલો કેકી, આપણે ત્યાંજ ચાલો. આપણે આજે સાથેજ જમ્યે. કોમ દહાડેખી તમે તો હમારે ત્યા અવ્યાખી નથી. ચાલો, શરમાવો ના.” તેહમીનાંએ સુચવ્યું.

“અરે જે માંચજી———”

“નહી, મારી આગલ તમારી હુજત નથી ચાલવાની” તેને અ નાંકાની કરતો જોષ તેહમીનાંએ પાછી જોહોશ કાઢી. “કાંચ હમુંને ગરીબને હીણોછ ? નહી વાર ?”

“અરે નહીરે માંચજી, તમારી કાંધ થોડી મહેરબાની મારી ઉપર છે ? ચાલો હું આયો. હવે તો રાજી થયાંની ?” કેકીએ ઉલટમંદ થતાં જણાવ્યું અને ત્યારે તેઓ બન્ને જણાં તેહમીનાં ઝોરડામાં ખાણું લેવા ગયાં.

પ્રકરણ—૧૩ મું.

આગળા પ્રકરણમાં જાણી આવ્યા છીયે તેમ રતીએ ધણીજ ખારી કાઢી તપસી લીધું હતું કે આ બન્ને જોડયા ભાઈઓ જે કે પુરા સો એ સો ટકા એક ખીજને સેહજ પણ ફરક વીના ખરોખર મળતા આવતા હતા, પણ ફકટ એકજ ફરક તેણીએ ધણીજ ચાલાકીથી અને બહુજ ખારીકાથી પકડી કાઢ્યો હતો. તે એ હતો કે પેલા રમતાપચી અને હાહાગીર કાવસ એશખરનરતું ખોલવાનું જ્યારે તડાક ફડાક કરતું ધસારા બંધ હતું, જ્યારે આ નેકચલણ અને ગરીબ કેકીનું ખોલવું બહુજ મીઠે સાદે અને સેહજ આમી ખાયલાની માફકનું જણાઈ આવતું હતું. જે કે તેહમીના ચોકસીએ તો આ કાઈ ખાંગડ કાવસને કદી પણ દીઠો હતો નહી, પણ રતીએ તો અચારનવાર ત્રામમાં કે ટ્રેનમાં ખીજ કેટલાક ચીખાવલી ચવીત્રી છોકરીઓ સાથ અનેકવાર ઠીઠી હાહા અને ખરાબ ચેષ્ટાઓ કરતો ધણીકવાર પકડી પાડ્યો હતો.

વળા ધણી લાંબો વીચાર કરતાં તેણીએ હવે પાછળથીજ વીચાર્યું કે પેલો ચશ્મચોરને કારગો કાવસ જ્યારેથી જવાન જુવાન છોકરીઓ સાથે ત્રામમાં કે ત્રેનમાં ગળીય હકા મશ્કરી કરતો હતો ત્યારે તેની આંખોના પળકાના અને ડાળાઓના હાવભાવ કાંઈ જોરજ કીશમના હતા, જ્યારે આ તેના જોડયા ભાઈ કેડીની આખ્યે તો અતી નરમ-શવાલી અને નીર્દોષ બકરા-મેઢા જેવીજ સાફ સાફ વંચાઈ શકાતી હતી. અરે, અરે! પણ કમનસીબે આ સુધલાનું જાન આ રૂપસુંદરી રતીને સૌ પાછળથીજ થવા પામ્યું હતું. ત્યારે હવેજ આ માણસુલી છોકરીની પુરેપુરીજ ખાતરી થઈ ચુકી કે પેલો કમીનો અને કમજાત કાવસ તે આ કેડા એશખરનર હતોજ નહીં. અને ત્યારે હવેજ તેણી પોતાનાં મનમાં બેહદ પરતાવો કરવા લાગી અને તેણીએ જો તે મોઢાંમાંથી એકદેજ બોલી બકી દઈ અને ઉપરથી વળા તે બીચારાને ખાસડાંનો સરોપાવ આપી નવાજ્યો હતો તેને માટે તેણી અતી ધણી પશ્ચેમાન થઈ.

રતીને લાગ્યું કે આ જન્મે જોડયા ભાઈઓનાં દેખાવમાં તો નહીંજ પણ તેઓની ચાલ ચલણ, તેઓની નેકી નીતી, અને તેઓની બીજી દરેક લાગણીઓમાં વટીક આરમાન તે જમીન જેટલો ફરક હતો.

જ્યારે તેઓ સાથે જમવા બેઠાં હતાં ત્યારે રતીએ આ કેડી સાથે અસેમસે પોતાની સાથે વાતો કરવાની ધણી ધણીખી વેતણ કરી જોઈ, પણ કેડી બંદાએ તો નીચેથી ઉપર વટીક જાણે જોયું નહીં. અને ત્યારે પરી-જામમાં આ મનમોહણ બાળાને વધતું ને વધતુંજ આ ગરાબ કંટાને માટે ઘણાંજ ઉંડાણથી ફીલ થવા લાગ્યું. તે મોટે ભાગે તો તેહમીનાજ સાથે વાતચીતમાં જાણે રોકાઈ રહેતો; પણ અગર જો રતી, કાંઈ વાણીની પ્લેટ કેડી તરફ પાસ કરતી તો ખુશીથી તેણીનું માન રાખવા ખાતર એકુ છુક બાચક તે પોતાની પ્લેટમાં સેરવી લેતો હતો. તે-આ કેડી જાણે સુંદર રતીથી કેવો એક બીહતો ધુજતો હોય તેમજ આ છોકરીને લાગતું હતું અને તેથી પોતાના મનમાંજ તેનું અનુમાન કરી લઈ તેણી ગુપચાપ મમત મેળવતી હતી.

અંતે બાણું પૂરું થયું અને કેડી ત્યાંથી આ જન્મે મ-દીકરીને સાફેજ સલામ કરી સીધો પોતાનાં ઓરડામાં ચાલી ગયો.

"અચરે! કાંઈ ધણીજ ભોળો લટાક જેવો છે માંયજી. બીચારો

જમતી વખતેથી કેટલો શન્માયા કીધો. હું તો ધારણ ત્યાંસુધી તો ખીયારો શુખોજ રહ્યો હોશે, કેમ માંયજી !” તેના ચક્ષી જવા બાદ દયાથી દાઝી જતાં રતીએ જણાવ્યું.

“હા, હવે ત્યારે તારી સુધ આખરે ટેકાંજો આવી ફની ? તેં એ ખીયારાનું કેટલું કેટલું અપમાન કીધું ? તુંને ઘણુંજ શરમાવું જોઈયે રતી, રખે ને ખીયારો આખરે ત્યાંથી ખાલી ખાલી કરી જાય તેની મને તો શીકર લાગેજી” તેહમીનાએ પોતાની દીકરીને તણો મારતાં કીકર કરી.

“નહી માંયજી, તમે ના ગબરાવો. હું જાતે જઈને એવણની માંશી માંગી આવશ, જેટલે પછી કાંઈ છે ?” રતીએ જણાવ્યું.

“જરૂર માફ માંગી આવજો. જોઈજી તો, મારી ડાહી દીકરી હોય તો તેમ કરી આવજો. આપુને જોઈને સાઈં લાગશે ને એ ખીયારાનાં મનમાંથી કાંઈ વસવસો દોશે તેથી નીકળી જશે. જોની ખીયારો કેટલો નેક અને ભોલો છે કે આટલા આટલા પૈસાટકા આપુને રાખવા આપ્યાજી, તેનો ખીયારો કોમ દીવમ જુદાઈએ હીનામ વટીક પૂછતો નથી !” તેહમીનાંએ કેકરીની તરફદારી કરતાં જણાવ્યું.

“પણ એવણને કહેની માંયજી, કે એવણનો એ અવેજ બધો બેન્કમાં મુંઠી આવે.” રતીએ સુચવ્યું.

“મેં તે દીવસે પૂછ્યું. પણ મને લાગેજી કે ખીયારાને તેટલી બી પહોંચ નથી.”

‘ગરીબ ખીયારો, બધા જોદીમાં જઈને સહવારથી રાત સુધી ગદ્દા વહીતું કરા જાણેજી ને દમ બાંધીને રૂપ્ય-પૈસા એકઠા કરી જાણેજી. ખીયારાને આસાઈશ લેતાં મેં તો જોયો નથી માંયજી.’ રતીએ હવે આ જવાંનતી ખરાબ દીલયા દયા ખાતાં જણાવ્યું. અને બીજી ત્રીજી વાતચીત કરી તેઓ હવે આરામ લેવા ગયાં.

પ્રકરણ—૧૪ મું.

વચમાં આખો એક માસ ગમડી જવા પામ્યો.

અગાઉ જ્યારે તેહમીનાં ચોકશી આ કેકીવાલા ઓરડામાં ચોક ચાંદન તથા લેખાન ધુપ કરવા સહવાર ને સાંજ ચાલુ જતાં હતા તે હવેથી રતી પણ અવાર નવાર પોતાની ખુશીદીજ ત્યાં જવા લાગતી થઈ હતી. કોઈની વખતે આ કેકી સાથે અચાનક મેળાપ થઈ જવાની અને તેની સાથે એક

૪૨] આવી બચાવની એક વાર્તામાં બાર સીનેમાં જોવા જેટલી મનદ સમાવવી છે

એ બોલ વાત કરી લેવાની આ પરીસુરત રતીએ ધણી ધણીઓ આનુસ્ત થી રાહ જોઈ, પણ તેવી એકથી મુલાકાત આ જવાન સાથ તેણીને થઈ શકી નહીં.

‘માયજી, મને તમારે ત્યાં આવી રજા ને છ મહીનાં પુરા થઈ ગયા હોય જો. માટે તમારું જાણું મને આપી દેવું જોઈએ.’ વળી એક દીવસે તેહેમીનાં સાથ કેકીના મેળાપ થઈ જતાં તેને એકાએક યાદ આવી ગયું.

“અરે પણ તે બાવા, જ્ઞાનાં દોરાદોરીમાં પરચાઈ? ધીરે સાસતે આપ્યા કરજોની મરૂ.”

“અરે નહીરે માંયજી, તહમે લક્ષ્મી લેવો રે વાર.’ અને એટલું કહેતાં કહેતાં તેને છ મહીનાંની સામટીજ બાડાંની તેમજ ખાધાની રકમ કઢીને તેહેમીનાના હાથમાં પકડાવી પણ દીધી.

“અરે, ખરા જો કેકી, હું એમ કહેતીતી બા, કે પરમ દીવસે મારી રતીનું વરસ છે, વાસ્તે આપરે બધાં સાથેજ જમશું, યાદ રાખશેની?” તેહેમીનાએ સુચવ્યું.

“અરે કેવું સરસ? પરમ દીવસે તો માહાડખી વરસ હોજો માયજી. અરે ત્યારે તો જરૂરજ આપરે સાથેજ જમશું. બે ચાર દીવસ કેમ જાજી દસ્તીમરોખી નથી આવવાની તેથી મનેખી દુરશદ મળશે.” કેકીએ ખુશ બની જઈ એકમત થતાં જણાવ્યું.

અને ત્યાર બાદ બીજી ત્રીજી વાતચીત કરી તેહેમીના ત્યથી છુટા પડ્યાં. રતીને જ્યારે તેણીના માય તરફથી માલમ પડ્યું કે આ બન્નેના રતી અને કેકીના વરસો એકજ દીવસે પડે છે ત્યારે તે ધણીજ ખુશ થયલી દેખાઈ. વળી તે દીવસે કેકી તેવણને ત્યાં જમવા પણ આવનાર છે એમ જાણતાં તો તેણી હરખની મારી જાણે દીવાનીજ બની ગઈ.

તે શુભ વરસમાંના દીવસે કેકી તો ધારા મુજબ સવારના પોહરથીજ પોતાના જોરડામાંથી બહાર કેઠે નીકળી પણ ગયો હતો. તેહેમીના અને રતીએ તરેહવાર જાત જાતના અને રંગ-બે-રંગી ચોક્કા પુરી દઈ તે જવાનનો આખો જોરડો લગભગ જાણે શણગારી દીધો હતો. ચારણાઓ અને બરીઓ ઉપર કુલની તોરણો ટાંગવામાં આવી હતી, અને કેકીને સગણ કરવા માટે બીજી પણ સામગ્રી તેઓએ તૈયાર રાખી હતી.

તે સુલ દીવસે આસરે આઠએકને સુમારે ચાર-પાંચ પથારીઓ તેહેમીના રસ્તમજી ચોકસીનું ઘર પુછતા આવી લાગ્યા. આ દરેકના હાથમાં કાંઈને કાંઈ નાના મોટા બાંડલો અને બોચકાંઓ પકડેલાં હતાં તેઓને પુછતા માલમ પડ્યું કે તમામ બોચકાંઓ 'કેકી સાહાબ' તરફથી તેવણને ત્યાં મોકલવામાં આવ્યાં હતાં. તેહેમીનાએ તમામ પારસલોને પોતાનાં જ ઓરડામાં ગોઠવાવ્યાં અને પેલા દરેક પથારીને આઠ આઠ આનાં બક્ષીસનાં આપ્યા અને ઘણી ઘણી સલામ સાથે તેઓને વીદાય કર્યા. દરેક પેકેટોની ઉપર નાની નાની નામની કાપળાઓ નીચે મુજબ ચોંટાડેલી હતી:—

બાઈ તેહેમીનાં ચોકશી

તથા

બાઈ રતનબાઈ ચોકશીને

કેકી એશબરનરની ભણી ભણી દુવાઓ સાથે.

પોતાના જ નામ નીશાંણ સાથેના આ તમામ પેકેટો આવેલાં હોવાથી આ મા-ડીકરીએ તેઓને ખોલીને જોવા સાડ કાંઈ પણ વાંધો જોયો નહી. પહેલાં તો તેવણને કશું સમજ નહી પડ્યું કે આ બાંડલો શાનાં હતાં. પણ જ્યારે તમામ પેકેટો ખુલ્લાં થઈ ચુક્યાં ત્યારે તેઓની અજા-ખીનો જાણે પારજ નહી રહ્યો. એક બાંડલમાં મખમલ પર તમામ કોતરેલી એ મોંઘી દાટ સાડીઓ તેની ઉપર મેચ થતી પોહળા પટાની તેવીજ તમામ કસબથી ભરી લીધેલી બે કોરો, બલાઈઝને માટે તેવાજ સુંદર બે રેશમી કટકાઓ સદરા માટે બહુજ બારીક નેટનો એક આખો ટાકો, બેરાંઓને ખરતી રેશમી મખમલની ચાર જોડી સપાટ, બેરાંઓના રેશમી મોજાં તથા રમાલો, આ એક પેકેટમાં સમાઈ જતું હતું. બીજામાં ખાસ ઓરડર આપીને બનાવ્યા હોય તેમ મધમધતા ફુલોનાં ગજરાઓ અને તુરાઓ અને બાકીનામાં જાત જાતની અને પમર પમર કરતી તરેહવાર ફરમાસુ મીઠાઈઓ, બે બ્રાન્ડી, બે વ્હીસકી, અને બે પોર્ટ વાઈનની બાટલીઓ પણ જણાઈ આવતી હતી. વળી હિલ્લી એક ટોપલીમાં તાજ તરફડતી બોમ અને હમણાં, ખરફતી અંદર સીચેન્ના હતા. દરેક વસ્તુએ

આંખે ઉઠી વળગે તેવીજ હતી. કહોની કે કસર કોઈની ચીજમાં કરેલી આ મા-દીકરાને માલમ પડી નહીં.

“મરે રે નહી, કાંચ બીચારાએ બધો ખુદો ખુદાર દીધો હશે વાર ? એ દીકરાને કોઈ પુછે ?” તેહમીનાએ અટવટ કરતાં જણાવ્યું.

“હવે માંચણ કરશે શું ? એવણે બીચારાએ ચાલીને મોકલ્યુંછ તે હવે આપુને રાખવુંજ પરશે.” રતીએ પોતાનું મત આપ્યું.

પ્રકરણ—૧૫ મું.

“સાલ—મુખારક દીકરા, એ કાંચ બા, શાને માટે બધો આટલા આટલા રોમાનો દાર વાટલો કરી નાંખ્યો ?” તેહમીનાએ કેકીને સાલ—મુખારક ઈચ્છતાં જણાવ્યું. પણ કેકીએ તેના જવાબમાં મેઘમમાંજ રહી કશોજ ઉત્તર દીધો નહીં. “ચાલો આવો, હું આજે મહારા હાથે તમને સગન કરું.” અને તેહમીનાએ આટલું કહેતાં તેના કપાળ ઉપર કંકુનો ટીલો ક્યો અને પુલનો એક સુંદર હાર તેનાં ગળામાં ઝાળવ્યો. “જીવતા રહેજો અને ઘણું ઘણું સુખ જોજો.” એવરણાં લઈ અને એક માંવતરનાજ વહલથી તેને એક કાટી કરતાં તેણે આ જવાનને પોતાના અર્પણ દીધા, અને તેના જવાબમાં કેકી વાંકો વળી તેવણને પગે પડ્યો.

“માંચણ, મારી ઉપર તમારી ઘણીજ મેહરબાની છે જો, તમારે લાયકનું મહારાથી કશુંજ ખનતું નથી. માફ કરજો. જોવતી, આજે મારો ઓરડો કેટલો બધો સરમ રીતે દીપી નીકલ્યોછ, કલો અને તોરણોથી કેટલો પ્રકટ લાગેછ ? ખરેખરીજ મારી ઉપર તમારી ઘણીજ મેહરબાની છે માંચણ.” કેકીએ પોતાના ખરાંજ જીગરથી તેવણનું ફરીથી અહેશાંન માનતાં જણાવ્યું.

“નહી દીકરા એમ ધરી ધરી નાં બોલ્યા રો, હમને ઘણુંજ ખરાખ લાગેછ જો. ચાલોજ, હવે મને જરા ચુલા ઉપરનું જોવાનું છે. અસ્તો આપુને જમવાને ઘણો વખત છે, આપરે ખાર સારાખાર વાગે જમવાનું કરશું. ખરાખર છેતી ?” અને આટલું જણાવી તેહમીનાં ત્યાંથી ચાલી ગયાં.

તેવણનાં ગયા બાદ થોડાજ વારમાં રતી ત્યાં કેકીવાલા ઓરડામાં

તેને 'સાલ-મુબારક' કરવા આવી લાગી, પણ કેકી તો પોતાની કપાટ ખોલીને પોતાનાં માં-બાપ અને ભાઈની સખીવાલો કાંડ ખુબ પ્યાનથી જોતો હોતો હતો. રતી તરફ તેની પીઠ હતી અને તે તેણીને અંદર ચાલી આવતી જોઈ શક્યો નહીં પણ તેણીનાં પગનો સંભારો સમજતાંજ તેને પાછળ ફરી જોયું તો આ સોદાંમણી રતીને પેહડેલી ઝાંઢેલી જોઈ અતી ઘણો તાબુન થયો. "ઓ ! તમુંને સાલ-મુબારક. માંદ કરજો, મેં તમુંને ખીલકુત જોયાં નહીં."

"તમુંને ખી સાલ-મુબારક. કેમ છેજોજી ? સારી કાંની તો છેજોની ? મેં તમુંને છેલ્લી વખતે ધાયુંજ અપમાન કયું હતું અને તેથી હું તમારી મારી માંગુંછ, તમારા મનમાં કંઈ લાવશે તો નહીં ની ?" રતીએ આગળ વધી હીંનતથી તેનો હથ પકડી લેતાં જણાવ્યું.

"અરે નહીંરેજી, મારાં તો મનમાં કશુંજ નથી." કેકીએ નીચી નજરે જવાબ દીધો.

"ચાલો, આવોની, હું તમુંને સગનનો એક ટીલો કહું." રતીએ હસ્તાં માંગી લીધું.

"પણ તમારાં માયજી તો મને સગન કરીખી ગીયાંછ." કેકીએ કંઈક આનાકાંની કરતાં જણાવ્યું.

"હા, તેનું શું ? શું મારો એટલો સખુન તમે નહીં રાખશે ? હું નારાજ થવસ તો તમુંને ગમશે કેકી ?" અને તેનાં તરફનાં જવાબની કશી પણ રાહ જોયા વગર રતીએ જાણે જાણેજ રતીથી તેને ધરી પકડીને તેનાં કપાળ પર એક ટીલો ખેંચી કાઢી, એવારણાં લઈ પોતાની ભત્રી દુવાઓ કહી સંભળાવી, અને ત્યારે જવાબમાં આ ગરીબ જવાને ગભરાટ અને એશકના માર્યાએ ઉપકારનું કંઈ ભાંગુ તુટુ કહ્યું ખરું જે રતીનાં પ્યાનમાં કાંઈ ખરેખર દરયું નહીં.

"પણ કંઈયજી, તમે જો હમો ગરીબોને માટે આટલી તકલીફ લઈ કોમતી ભેટ-સોગદો મોકલી આપી વારું ? હમુંને ચહીને વાદ કોધાં તેથી હું તમારો ઘણોજ મોટો ઉપકાર માનુંછ." રતીએ એશકથી લાલ થતાં જણાવ્યું.

"અરે નહીંરેજી, ઉપકાર શાનો માનવાનો ? તમારા લોકોની મેહર માયાજ એટલી મારી ઉપર છે કે હું જેખી તમારા લોકને વરે કહું તેટલું

થોડું જ કહેવાશે." કેકીએ આટલું જણાવ્યું, પણ રતીને લાગ્યું કે કેકીની આંખોમાં કળકળાટો જરાય આવી શકે છે.

"કાંચળ, સારે સપરમે દહાડે આંખપાણી કાંચ કરો છ ? શું છે મને જ નહીં કહે. કેકી ?" રતીએ ખટીખટીને તેનું કારણ જાણવા માંગ્યું.

"અરે જી તમે બોલો જ ના, હું ગાંધી કાલે મારા માંચળને હોંશે કારે મળવા ગીયો, તે તમે શું કારણે ? તેવણે મને કેવો સરપાવ આપ્યો ? તેવણે મને હાથપુત કરી તથા મોહનામાંથી ખરાબ ગાળ-મેલ દમ મને પુતકારી કહાડ્યો. બોલો જી, હવે મને તેનો ખરાબો નહીં કરવો પરે વાડ ?" કેકીએ વધતાં જ વધતાં આંસુઓ સાથે ચલાવ્યું.

"કાંઈ નહીં જી, તમે ધીરા પડો ને ધીરજ ધરો. હમે કેવાં તમારી મંજાળ લેવાવાલાં છયે ? શું હમે મરી ગીયાં છ ? કેકી, હું કેવી છું ? જો કે તમને હું એવણ સામે ઉસ્કેરતી નથી જ, પણ જ્યારે એવણ જેવા એક હીણ લાગણીનાં તમારા માંચ તમારી કશી કંટર જ નહીં પીછાંણી જણે તે માર્ક કામનાં જ શું ? ચાલો હો જો, પાણીએ જરા મોંહનું છાંટી લેવો. એમ સારા સપરમે દીવસે કદી આંખપાણી નહીં કર્યો ! માર્ક જી કહ્યું તહમે માનસો કે નહીં કેકી ? સારે દીવસે તો ખુદા પાસે સારું સારું જ માંગવાનું, સારું માંગે તો જ સારું મલે; જાઓ, મોંહનું ઘોઈ આવોની, જોઈ જો." રતીએ તે બળા જવાનનો ખરડો અને માંચું પસ-વારતાં ધણે ધણે સમજાવી અને મનાવી લીધો, અને તેને ધીરજ આપતી હોય તેમ તેણીએ પોતાના પાસાંમાં પણ દાખ્યો.

આ મનમોહણ છોકરી રતીને એક એવી કીશમની જોરાવર અને પવીત્ર લાગણીઓ આ જોળા બટાક જવાન તરફ ચમ આવી કે જેવી અગાઉ કોઈપણ વાર કોઈપણ બીજા જવાન તરફ આવી તીવ્ર લાગણી થતી તેણીએ કદીપણ અનુભવી હતી નહીં. તેણીને આ આલ્યોમપાટ પણ નેકી નીતીનો ચોખ્ખો જવાન બહુ જ ગમી ગયો હતો. અને વળી તેણીએ ખારીકીયા પોતાનું અવસોકન કરી લીધું કે સેંકડોમાંથી તો શું પણ હજારોમાંથી ફક્ત કદાચ જ એક આવો ગુણવંતો, નમનતામવાલો, નીતીનો સાફ, અને દીલનો તમામ બોલો જવાન પહેલી હરોળમાં નીકળી આવી શકે. અને ત્યારે પરીણામમાં આ સુંદર રતી તેણી તરફ જોઈએ તે કરતાં જ્યાં દાં જ તેની તરફ ખેંચાઈ તણાઈ ગઈ.

~~~~~

પ્રકરણ—૨૬ સુ.

તે પોતાનો ચેહરો ઠંડાં પાણીએ ઝેકે ધોઈ તો આવ્યો પણ રતીએ તપાસ્યું કે તેની આંખો હજુન તુલીક લાલ લાલ હતી.

“જી તમે જરા આજે આતશબેહેરાંમ કાંચ નહી જઈ અયા ?” આ સવાલ પુછવાની રતીની ઝેક ખાસ નેક મતલબ હતી, તેણીએ ધાયું કે અગરજો કેકો આતશબેહેરાંમ જવા કપુલ થાય તો તેની સાથે પોતે જો જવા તૈયાર થાય, અને બની શકે તો વધું ને વધુંજ તે જવાનનાં સમાન ગમમાં આવતી થાય. તેણીએ ધણુંજ ખારીકોથી અવલોકન કરી લીધું હતું કે આ કેકી જાણે તેણીથી કંઈક ખીલતો ધુજતો હતો અને તેણી સાથ વાતો કરવાને વટીક ધણો ધણો લજવાતો અને ઝોશકાતો હતો, અને ત્યારે તેને કાંઈ ને કાંઈ મસે વાતો કરાવી તેની માથ ધણીજ છુટયાં બેળાં જવાનીજ રતીની પાક અને નેક નીશતા હતી.

“જી, હું આજે સહવારનાંજ જઈ આયોજી, માહરો રોજ આતશ બેહેરાંમ જવાનો તો ધારોજ છોજી, હું ગઈ કાલે આતશબેહેરાંમ થઈનેજ તો માહારાં માંચજીને મળના અને તેવણને સમજાવી પટાવીને પાંચસો રૂપયા આપવા ગયલો, રૂપયા તો તેવણે રાખી લીધા પણ મને તો હકેલો મારીને—” અને આટલુંજ બોલતાં કેકીએ પોતાનું સર ટેબલ ઉપર પટકી નાંખી એક નાંદાન બચ્ચાંની માંકક પોકે પોકે રડવા લાગ્યો.

“અરે કેકી—મારા કેકી જા બા, એ શું લેલા કાહરોજ ? બોલોને ખાતર મુંગા રહી જાઓ. આટલું મારું કહ્યું માનો ? મને મુલેલી જોવ જો કેકી !” અને તેણી કેકી આગળ લગોલગ ઉભી રહી જઈ ધણીજ માયાથી તેનો ખરદો પસવારવા અને તેને ધરજ આપવા લાગી. રતી તે જવાન તરફ હવે કેકા અગાએજ લાગણીઓથી ખેંચાઈ તો ગઈજ હતી, પણ આ વાર તો કેકીની ધણીજ દયા ઉપજાવવા જોગ હાલત જોઈ તેણીના મન ઉપર જસ્ટીજ અસર થઈ આવી. તેણીએ તેનો ખરદો પસવારવાનો ચાલુજ રાખ્યો હતો અને પોતાની સમજરત પટાવત પણ હજુન તુલીક ચાલુજ હતી.

“જોઈ, મારી સામું જોવની કેકી ? મારી સાથ વાત કરોની જોઈ ? અરે, મારી સાથ વાત કરવા તમને નથી ગમતી ?” રતીએ તેના તરફ વાંકો વળતાં પોતાની ઉભરાઈ આવેલી લાગણીઓના જુસ્સાઓ સાથ સવાલો પર સવાલો કર્યા અને સાથે સાથેજ પોતાના બન્ને નાજુક હાથોએ

૪૮] ફેવરીલ તમા વાર્તાની, ચોપડીઓ રટશનોના વીહલર શુક રટાલેથી મલશે.

તેનું સર એકજ જટકે પકડી લઇ તેના કપાલ ઉપર એક નરમ કીસ લઈ લીધી. આ નરમ ખવાસના જવાનને ગમ કરતો જોઈ તેણીનું નાજુક જીમર ખળી જહીને ખાખ રાખ થઈ ગયું હતું. આ ભોળા ભાળા જવાન તરફ તેણીનું કામળ દેયું ધાયળ થઈ ચુક્યું હતું. અને જેમ જેમ તેણી વાર્તાની બીતરમાં તેની જરતીજ હિતરતી ગઈ તેમ તેમ તેની તન્દની પવીત્ર લાગણીઓમાં જાણે આરખી વધરો થતો ગયો.

“જોઈ જરા હરતું મોહનું કરોતી કેકી? મારું જોલેલું તમુને નથી ગમતું શું? જાઓ ત્યારે ‘તો હું અહીંથી ચાલી જાઉંછ, જાઓ એખલા એખલા ખેસીને રચ્યા તતરચા કરો અને વગર ફોકટના ખરચા જરચા કરો.” અને રતીએ પોતાની આખોમાં હિમરાઈ આવેલા અસુઓ ખખેરી નાંખી જાણે ત્યાંથી રસાઈને ચાલી જતી હોય તેમ જુદી સાચી ધરપચ કરી જોઈ.

“અરે નહી નહી, જો રતનખમ, જો વળી એમ મારા ઉપર ગુરસે નાં થઈ જાઓ, ને મને મુકીને એમ ચાલી ના જાઓ. મને મારા માંયજી યાદ આવી જાયછ તેથી મન તો લાગા આવેછ, ખાજું તો કાંઈજ નથી.” કેકીએ ઘણાજ કાલાવાલા કરતા માંગી લીધું.

“હું કણુલ કરેછ કેકી, કે તમુને તમારા વહાલા માંયજી યાદ આવેછ, પણ તમારી તરફ તેવણુની જરાકખી લાગણીજ નથી અને તમુને બેકસુર હાડમાર કરેછ ત્યારે તો થોડો વખત તમારે ચુપ થઈને બેસવુંજ જોઈએ. જો જો, એવણુ પોતાની મેજેજ કેઈ દીવસે ઠોકરાશે અને પછી પરતાવો કરતાં તમારીજ પામે ચાલી ચલાવીને આવશે. મારા જોલેને તમે યાદ કરજો. અને જો તેમખી નહી થશે તો આપણે તેનો ઈલાજ શોધી કહાડયું. કાંય એખલા એખલા ખેસીને અમઠો જુહઠો જરાપો કરચા કરોછ ને લોહી પાણી ખારચા કરોછ. ખરી વાત છેની?” રતીએ તેને વાજખીજ સમજ આપતાં જણાવ્યું.

“જી હા, તમારું કહેવાનું ખરોખર છે. તમારા કહેવાથી મને ઘણીજ ધીરજ આવીછ, અને હવે હું તેનો વીચારખી કરવાનો નથી.” કેકીએ રતીને રાજી રાખતાં સેહજ હસીને જણાવ્યું.

“અરે પણ ખરા જો, હું તમારે વરે તમારાં વરસતી એક ઘણીજ નજીવી પ્રેકંટ લાવીછ, તે કણુલ રાખશો કેકી?” હવે રતીએ પોતાના

બ્રહ્મચર્યામાંથી લાલ કાગળમાં વોટબેલી એક નાની અને ચળકાતવાળી વસ્તુ તેના હાથમાં આપતાં જણાવ્યું. “આય નાની લોપેટ ખેરદેહ-અવસ્તા છે. હું ધારું છું કે તે તમને જરૂર પસંદ પડશે. તમેજે હમારે વારતે મોકલેલી મેધામાંની પ્રેક્ષાંતો કરતાં તો આય ધણીજ નજીવી કહેવાય, તોખો માહારી તરફથી એટલી કબુલ રાખો.”

“જરૂર જરૂર, આવી એક કીમતી ભેટને હું ખુશીથી કબુલ રાખું છું, એ તો આપણ પાક પવીત્ર ધર્મની ચોપડી છે એટલે મને વધતીજ તે ગમશે. જેને તો હું માહારા જીવની કાંતીજ સાચવાને સંભાળી રાખશ.” કુટાએ ખરાં જોશથી જણાવ્યું.

રતી આટલો વખત સુધી તો આ જવાન માટે પોતાનાં નાજુક જીગરમાં જુદીજ પણ પવીત્ર લાગણીઓ ધરાવી વાનો કરતી આવતી હતી પણ આ ભેળ્યો ટેળ્યો જવાન તો પોતાના હમેશનાંજ જેવા નીખાલેશ અને સ્વચ્છ દીલમાં તેનો કાંઈખી ભેદ પાંખી શક્યો નહી. તેણીએ ઘણો ઘણો ખો લાખો વીચાર કરી જોયો કે આ બખા અને ભેળા કેકીને પોતા તરફ પવી રીતે ખેંચવો, પણ તેણી કાંઈખી ચાકશ નીશુચિ ઉપર તે વીશે આવી શકી નહી. તેણીએ વળી જોઈ લીધું કે તેણીજ પોતે તેને વાતો કરાવતી હતી તોજ તે આગળ ચાલતો હતો, તે પોતા તરફથી તો કાંઈખી વાતની શરૂઆત કરીતજ હતો નહી.

“સાલો, ત્યારે હવે તમે ખુશીજ દેવનો ? જો જો હું, વરી બરાપો જુરાપો કરવા બેસીના જતા. ચાલો હવે હું જાઉં ? તમારી રજા છેની ? માંચજ ખીચરા વાર જોતાં હોશે.” રતીને જો કે ત્યાંયા ચાલી જવા તો નહીજ ગમતું હતું, પણ હવે જ્યાં વગર જાણે તેનો છુટક ન હતો.

“જી હા, બેત્રશક સીધાં, તમારી મેહરવાની માટે હું ઘણોજ ઉપકાર માનુછ.” કેકીએ રજા આપતાં જણાવ્યું.

“જો કામ થઈ ગીયું હોશે તો હું પાછી આવશ, હું પાછી આવશ તે તમને ગમશે કેની ? બાંસાની ?” ત્યાંથી જવાની આજ્ઞાકાની કરતાં તેણીએ જણાવ્યું અને તેમ કરતાં તેનો જમણો હાથ તેણીએ પોતાના બન્ને હાથોમાં ધારેથી સીકડી લઈ તે ઉપર એક કીસ કીધી.

“મેં કીસ કીધી તેમા તમને કાંઈ વાંધો તો તથી ની રૂકો ?” તેણીએ ઇતેજરીથી પુછ્યું.

“અરે નહીરજી, વાંધો જાનો હોય ?” તે જોખ્યા મપારે કાંઈ વીચાર કર્યા વગર પોતાના સાથ દીક્ષી જણાવી દીધું.

“જોઈ ત્યારે કેહી, એક કીસ મનેખી કરો મનેખી કશોજ વાંધો નથી.” અને આમ બોલતાં રતી પોતાનો ગાળ તેના હોથોની છેક લગોલગ આગળ કરી હતી, અને ત્યારે કાંઈક આજ્ઞાકાનો સાથેજ કેહીએ સુંદર રતીના ગાળ ઉપર એક નરમ બોસો લઈ લીધો તેવામાજ—ઓ તેવામાંજ તેહેમીના નહી ધારેલાં આ જન્મે જવાનો આગળ ફુટી નીકળ્યા.

પ્રકરણ—૬૭ મું.

રતીને કેહીએ કીસ કીધી તે આખા દ તેવણે જોઈ લીધી, તેહેમીના તો બીચારાં કશીખી માહીતી વગર રતી, જે ઘણીવારની આ કેહીવાલા ઝોરડામાં રોકાઈ રહી હતી તેને હવે પછી બોલાવવાની મકશ્સદથીજ માત્ર આવ્યાં હતાં પણ આ ન ધારેલો દેખાવ જોઈને તેવણ તો પત્યરનો માફક ત્યાંજ સબડ થઈ હતાં. કેહીને પણ કાંઈક ખશીયનું તો લાગ્યું ખરું પણ તોખી તે સહેજ પણ ગભરાયલો દીસ્યો નહી. તેમજ રતીની પણ હાલત એક કદંગી તો થઈજ પડી પણ પોતાનાં માયજીને પાછળથી પોતાનો નેક વીચાર હીમતથી જણાવી દેવા હાલમાં તો તે ખામોશજ રહી.

“મરેરે, ચાલતી રતી કેટલો વાર ? જમવાનુંખી તૈયાર થવા આવ્યું ને ?” જણે કશું બનવાજ પામ્યું નહી હોય, અને પોતે કશુંજ જાણતા અને જોયુંજ નહી હોય તેજ મીશ્તાલે તેહેમીનાંએ જણાવ્યું. અને ત્યારે એકખી બોલ વધું બોલ્યા વગર રતી ત્યાંથી ગુપચાપ વટેણાં વાવી ગઈ.

“કુમ કેહી દીકરા, જમવા ચાલશેની મરું ? ખાનું તૈયાર છે જો.” તેહેમીનાએ ખુશ મીઝઝમાં સમજાવ્યું.

“હા માંયજી; હું જરા મોહનું હાથ ધોઈ કરતી કરીને આવ આયો” કેહીએ જણાવ્યું અને તેહેમીનાં ત્યાંથી બહાર પડ્યાં.

કેહીનાં ઝોરડામાંથી નીકળી આવી. તેવણ સીધાં રતીને શોધતાં તેણીના ઝોરડામાં ધર્યાં.

“એ રતી, તું મરેરે એમની એમ, મરે તેં આવ શું—”

“અરે જો માંયજી, મારા માંયજી” રતીએ તેવણને આગળ બોલતાં

માર્ગો દોઢેલા મસાલો જ્યાળંધ સોથી સસતે—અચારીઆ કા. મારદેદ. [૫૧]

એકદમ અટકાવી દઈ ચલાવ્યું. “અરે જો માંચણ, હું મારા સત ધરમથી કેહું છું, હું મારો નેક મનશનીથીજ બોલું છું કે એમાં ગલીચી કે પાપ કરવા જેવું મેં કશુંજ કીધું નથી. પરવરડીમાર મારો માણી છે, એ મને ગરીબ અને ભોળો છોકરો ધણોજ ગમેછ. કાંઈ નહીં, ગમે તેવો હોય—શીખેલો નથી, બણેલો નથી, જોલ્યા ગપાટ જેવો હોય, જેલમાં જઇ આવ્યો હોય, કેહોની કે ગમે તેવો બી હોય પણ મારી નેક નજરમાં તો મને એ ધણોજ લાયક માલમ પડેછ. એ ભોળા—બટાકમાં એક નળવી જેવી બી એજ નથી. તમે તો કણુલ કરશોજ માંચણ—માહારાં માંચણ—”

“પણ મરે—”

“એ તમારું મરે દરે તો હમણાં તમારી પાસેજ રહેવ દેઓ. તહમે વયમાં કાંઈજ બોલતાં નાં. મારું પેહલે જરા સમજી લેવો મારાં માંચણ, અને પછીથીજ તમે તમારા વીચારો બેલાશક મને જણાવજા. તમે કણુલ તો કરશોજ માંચણ, કે આય કેદી લુચ્ચે નથી, લફંગો નથી, હરાંમખોર નથી, બદ્યાલનો નથી, કે ખરામ દયાનતનો નથી. કેહોની માંચણ કે હું તો એનાંમાં એકમી અવગુંણુ જોઇ શક્તીજ નથી. પછી તમને વાંધો શાંતો હોઈ શકે, માહારાં માંચણ ? તમે તમારાં પાક ચકીનથીજ અને જોદાને હાજર નાજર જાણીનેજ તમારું સાચે સાચુંજ મત આપજો માંચણ.” રતીએ એવી તો અસરકારક રીતે અને પુરછટાથી આ જવાન કેદી વીશેનું પોતાનું વાજબીજ મત દરશાવ્યું કે ખુદ તેહેમીનાં પણ બે ઘડી હેરતજ થઈ ગયાં.

“પણ દીકરી મારી, તે તો બધું ખરું, મને પોતાંને બી આ છોકરો તો પેહલે ધરથીજ ગમતો આયોછ તે તો તું સારી કાંનીજ જાણેછ. મારી દીકરી, શરઆતમાં તો તુંજ મને તાણાં—ટપલા મારતીતી, અને હવેજ તારી નજર ઊંચડી તે જોઈ અને જાણીને હું ધણીજ ખુશી છે. રતી. પણ, બીજું બધું તો બાજુ રહું, તે એની કાંઈ રાજી મરજી પુછી જોઇછ ? એ શું ખરી ખંખારીને કેહેછ કે ? કે તું તારા મનમાંજ મલીદા ખાઈ ને ઘેરનાંજ ધંખાર કરે છ ?” તેહેમીનાંએ પોતાની વાજબીજ દલીલ પોતાની દીકરીને કહી સંભળાવી.

“તેમાંજ જરાક મુશકેલી છે માંચણ. કારણ આ કેદી એટલો તો

૫૨] મેં આનાની ઠીકઠી જીંદગી ફેરવીએ એક જ મંત્ર (પાંચ શ્લોક) નમુને મનથી

હીવસે કર્યા હોય એમ હું માનવાને સાફ નાં પાડું છું." રતીએ પોતાનું ચોખું મત આપ્યું.

"ત્યારે પછી ? મને પોતાને તો કોઈ જાતનો વાંધો નથી. તારા ધનભાગ્ય હોય કે આવા એક લાયક અને અસરાદ છોડરાનો તું હાથ મેલવવા પામે. પણ કાંઈ નહીં, તું શીકર નાં કર દીકરા, જો તારો આય નેક વીચાર જો પકડો જ હોય તો આય કેડીને સમજાવવાનું કાંમ માડું છે. મને એ ના કહેશે જ નહીં. મારી ખાતરી છે." તેહમીનાંએ છાતી થોડી ખાતરીથી જણાવ્યું.

"માંયજી, તમે ગીયા પછી બીચારાએ જાણે કેટલો ખરાપો કીધો જો! કહેછ કે પોતાની મરિતે પટાવી સમજાવી ને હાંશેકારે બીચારો તેવણુને પાંચસો રૂપ્યા આપવા ગીયો, તે તમે માંનશે માંયજી, કહેછ કે આય કમજાત બાપએ રૂપ્યા તો રાખી લીધા પણ બીચારા આ અશરાફ દીકરા જેવા દીકરાને હકેલા મારી મારીને ધરમાંથી બહાર કાઢી મુકયો. કાણુ જાણે મુંઝ માય જેવી માંમનો જીવજ કેમ ચાલ્યો હોશે ? હવે તમેજ વીચાર કરો માંયજી કે આ બીચારાને લાગે નહીં ? એ તો મેં એ ગરીબ જેવાને ટાહારો મીઠો રાખીને સમજાવી પટાવી લીધો." કેડીને બચાવ કરતાં રતીએ જણાવ્યું.

"બસ મુંગી રહી જા, રતી. હું ધારું છું કે કેડી આવેછ, ચાલમાં પગલાં સમજાવછ."

અને ખરેખર કેડીજ હવે આવી લાગ્યો હતો.

"કેમ માંયજી, તમે મારે સાફ જોટી તો નથી થતાની ?" આવતાંની સાથેજ તેણે પુછ્યું.

"અરે નહીં રે દીકરા મારા, તમારી મરજી હોય તો આપરે જમવાનું કહાવ્યે ?"

"જેમ તમારી મરજી, માંયજી મારો કાંઈ જમવાનો ચોકસ ટાઇમ નથી. કોઈ દહાડે કેમ ને કોઈ વખતે કેમ એતો જેવું કામ."

અને તેઓ ત્રણે જણ ખાનું લેવા ગોકવાયાં.

પ્રકરણ—૧૮ મું.

તેઓ ત્રણે જણાં ખાતું લેવાં બેઠાં.

તેઓને જમતાં અને એકબીર પેલારની વાતો કરતાં ખાસો એક આખો કલાક નીકળી ગયો.

“કુમ દીકરા કેહી, આપણે જમી તો રહ્યાં, હવે શું કર્યે? તમે એક કલાક આરામ કરી ઉઠો, પછી ચાહતી વખતે હું તમને ઉદારસ. કુમ?” તેહમીનાંએ સુચવ્યું.

“અરે નહીરે માંયજી, આરામ શાનો લે? આપણે બેસીને જરા વાતજ કર્યે. એવી કુરશદ મને કાંઈ ધરી ધરી થોડી મલેજ જે તેની વાત?” કેહીએ જણાવ્યું.

“ઓ ત્યારે તો જેમ તમારી મરજી દીકરા. વાત કરશું તો આપણેબી વખત જરા નીકળી જશે.” તેહમીનાંએ જણાવ્યું.

“માંયજી, તમે લોકો વાત કરો તેટલાં હું જરા મારી સારી પર કાર મુકી આજીજી.” રતીએ મોઢમમાંજ પોતાના માથ તરફ જોયું. જાણે કે તેણી તેવણને એમ કહેવા માંગતી હોય કે ‘તમે જરા વાત જરૂર છેડજો.’

“ઓ, શું આજે એવણ પેલી નવી સાડી પહેરવાનાં છે શું? જરૂર તે આજેજ પહેરજો. જરા હું તો જોવું કેવી લાગેજ તે?” ઉલટમંદ થતાં કેહીએ જણાવ્યું.

“શું પેલી તમારાવાલી સાડી? હું આજે પેહરશ તો તે તમને ગમશે કેહી?” રતીએ તેટલીજ ઉલટમંદ થઈ પુછ્યું.

“અરે હારે રતનજી, કાંય નહી ગમશે? જરૂર ગમશે. પેહરજોની. રાખીને શું કરવાનાં છેઓ? અચાર ભરવાનાં છેઓ? પેહેરીજ દેવાની.” કેહીએ તેટલાજ ઉલટમંદ થતાં હસીને જણાવ્યું. અને ત્યારે રતી ખુશાલીમાં આવી જઈ ત્યાંથી પોતાનાં ઝોરડા તરફ ચાલી ગઈ.

“મરે એતો મોંઢામાંની સારી છે જો.” તેહમીનાંએ જણાવ્યું. “લગણ વીહવાએ પેહરવા લાયકની છે. વરી કારખી તેટલીજ મોંઢામાંની છે. કાંય અમથો ખરચ કીધો દીકરા? તમેખી જ્યારે પરણો ત્યારે તમારી બેરીને વાસ્તેખી એમાંનીજ સારી ને કાર લેશો કે—”

“અરે! માંયજી આપરે પરણ્યા ને દાહારા પાકા! માહારા જેવાને પેહલાં તો બેરી આપેજ કાણ?”

“અરે કેહી દીકરા, તમને કાંઈ પોતાની બેરી થોરી ઉચકીને આપ-

૫૪] બે આનામાં જોયે સાથે ખાનીયું ફેવરીટ-વંચિયા. બારે સંતોષ પામયો.

વાનું છે? આપે તો પોતાની છોકરી આપે તેજ તો." અને તેહમીનાં પોતાની ગટમાં લોટતાં ધુમ હરમાં.

"અરે તે જે હોય તે. પોતાની છોકરી બી કાશુ મને આપવાનું છે? પેહલાં તો હું જેલમાં જઈ આવેલો છેજાં તે સમજતાંજ કાઈ શરૂઆતમાં ભરકીને નાહાસી જાય." કેકીએ પણ હરતાંજ જણાવ્યું.

"અરે જાઓરે જી જાઓ. એજ તો તમારી મોટી ભુલ છે. એ કાંઈ જેલમાં જઈ આવેલું કહેવાયજ નહી. અંદર શું ભરમ છે તે લોગ્રા મુંવાં શું જાણે? કાંઈ નહી કેકી, તમે શીકર ના કરો, તેનો બંદોબસ્ત હું કરશ. હું તમારે વાસ્તે એક એવી છોકરી શોધી કાઢજાં કે તમારું ઘેરનું ઘેર સચવાય ને દરેક વાતે તમારી અહરકદરની ચક્રને રહે. હવે તમે કાંઈ નાહતા થોરા છેઓ જે તેની વાત. હું તમને ખોટી સલાહ થોડી આપુંજ જે? તમારાં જેવી ઉગરનાંએ તો એમ એકલી અદુક્ષી જાંદગી ગુજરવીબી નહી જોઈયે. ખરાબ લાગે. કેમ? હું કેહુંજ તે ખરું છેની કેકી દીકરા?"

"હા માંયજી તમારું કહેવાનું તો ખરોખર છે, પણ હું કાંદાં એ બધી ખટરાટમાં પરવા જાંઉ?" કેકીએ શકમંદ થતાં શરમતાં મારમાએ નીચી મુંડીએ જણાવ્યું.

"અરે પણ દીકરા મારારે, એ બધી ખટરાટ કરવાનું તમને કહેજી કાશુ? શું તમને મારામાં વિશ્વાસ નથી? શું હું કાંઈ મરી જરી ગમજી?" તેહમીનાં આ બધું સમજાવતાં હતાં, પણ તેવણનાં દીલનો બેદ શું હતો તે આ જોવ્યો ગપાટ બીલકુલ સમજી શક્યો નહી. તે તો હમણાં તુલીક એમજ સમજતો આવ્યો હતો કે તેવણ તો ફક્ત દુન્યાદારીની સાધારણ વાતો તેની સાથ કરતાં હતાં.

"ઓ, નહી નહી, માંયજી એમ નાં બોલો, તમારામાં મને પુરેપુરોજ વીશ્વાસ છે. તમારા જેવી મેહરમાંયા આજ તુલીક કામજેબી મારા ઉપર ખતાવી નથી. હું તો તમારા ઘરમાં ઘણોજ સુખી છેઉ, અને તમે જેબી કરશો તે મારા લાભનુંજ કરશો તે હું સારી રવેસે જાણુંજ."

"કેમ બા, શું વીચારમાં બેઠાજી કેકી?" તેહમીનાંએ થોડીક ચુપકાદી પછી પાછી ચીંતારી મુકવી ચાલુ કીધી. તેવણે બહુજ ખારીકીયા જોઈ લીધું કે આ ગરીબ અને કાંકણો જવાન મોટે ભાગે તો તેવણની તરફેણમાં મનાઈ ચુક્યો હતો. વળી તેવણ પોતાનાં મનને એમ પણ સમજાવતાં હતાં કે તેવણ પોતે કયા રીતનું ખોટું પગલું તો ભરતાં હતાંજ નહી. આ તો એક

લલાઈનું જ કામ તેવણું કરતાં હતાં. અને તેથી વળી ખુદ વાજખીજ હતું. પણ તેવણું પોતાનાં દીલમાં એકજ શીકર કરતાં હતાં, તે એ કે તેવણું કેકીની આગળ અદરાવા પરણવાની વાતો કરે અને તેથી રખેને આ છોકરો એક ચોકેલા ઘોડાની માફક બડકી જમ્મ હુરનો હુર નાહારતો ફરે તો ? પણ નહીં, ખુદના હુકમથી વળી તેવુંખી કાંઈ બનવા પામ્યું નહીં અને તેથી તેવણું આરખી સંતોષ પામેલા દેખાયાં.

“બોલોની કેકી, શું વીચારમાં છેઓ ? કાંઈ ઘણુંજ લાંબો વીચાર કરોછ ? અરે એમાં વીચાર શું કરવાનો છે દીકરા ?” તેહમીનાંએ હવે તેનો પીછો જાણે છોડ્યોજ નહીં.

“અરે નહીરે માંયજી, વીચાર શાનો કરે ? તમે જેમ કહેશો તેમ હું કરવાને તૈયાર છેછાં. મારી સંભાળનું લેનાર તમારા સીવાય ખીણું કાણુ છે જે તેની વાત ?” કેકીએ જણાવ્યું.”

“તારે તો બસ. હું તમારે લાયકનીજ એક મળની જેવી છોકરી શોધી શકારૂંછ, તમે બસ બે ફીકર રહે.”

“તમારી મરજી પરે તેમ કરો માંયજી હું તો બા તમારે આસરે પરેલો છેહ. મારો તોખી તમેજ અને જીવારો તેખી તમેજ. મને આસરો છે કાણુનો જે તેની વાત ?” હવે સેદજ ઊભત પકડી કેકીએ જણાવ્યું.

“બસ, હવે કેવા ઝાદયા લાગેછ ? ચાલો હવે આપરે ચાહ પી લઇયે, વાતમાં ને વાતમાં સારા વણુ ખી થઇ ગયા તે માલુમ પરચું નહીં.” તેહમીનાંએ હવેજ જરા છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો.

તેટલાં રતી ચાહ પણુ લાવી હાજર થઇ. અને ચાહ લીધા બાદ કેકી પોતાનાં આરડા તરફ વળ્યો.

પ્રકરણ—૧૯ મું.

આસરે પાંચએકનાં સુમારે રતી ચોક્કસ પેહડેલી ઓઢેલી થઇને કેકીવાલા આરડામાં આવી ઊભી. ચૈદકનાં ચાંદને પણુ લજવાવે તેટલી દીલકશ અને સુંદર તેણી આજે લાગતી હતી, કેકી તરફથી ભેટ આવેલી મોઢાંમાંની સાડીમાં તેણી હાલમાં સજ્જ થઇ આવી હતી, અને તેણીને મધુર અને મનમોહક મુંખડો એટલો તો પુર ઝલકાટનાં બહારમાં દીપી નીકળ્યો હતો કે તેણી જાણે નકરી આકાશ પરની ઇંદ્રના દરબારની એક અપસરા જેવી દીસતી હતી. રતી જ્યારે આ જવાંનનાં આરડામાં આવી

લાગી ત્યારે કદા ખારીની બહાર બેતો હોતો હતો. પણ સેકન્ડ સંજારો સાંભળતાંજ તેને પાછું ફરી બેતાં નહીં ધારેલી રતીનેજ ત્યાં ઉભેલી બેઠી લીધી અને તેની અભયખીનો જાણે પાર રહ્યો નહીં. આંખે ચીત્રી આવી જાય તેવો તેણીનો મોહક અને દીક્ષયશ્પ દેખાવ બેતાંજ તે ગોચા પાંણી પાંણી ચર્ચા ગયો અને શરૂઆતમાં તેણીની આગળ શું બોલવું તે પણ જાણે તેને સમજ પડ્યું નહીં.

“કુમ્મ કુમ્મ શું કરો છો?” રતીએ આ જવાનનો ગભરાટ આખાદ બેઠી લીધો, પણ તેને હોમત આપવાની મતલબથી તેણીએ હસીનેજ પુછ્યું.

“ઓ, આવો રતનમધ.” તે ત-ત-પ-પ ચર્ચા બધા રક્ત આટલુંજ ખીચારો બોલી શક્યો.

“હા હા. પણ એ વરી શાંનાં વીચારમાં તમે ઉભેલા, કુમ્મ? મને ખરુંજ કહેવાની જોઈ?” રતીએ તેની લગોલગ ઉભી રહેતાં સવાલ કર્યો.

“અં, હા વીચાર—નહીં વીચાર તો કંઈજ નહીં, પણ—”

“ઓ, જો કુમ્મ, મને ઉડાવતા નાં. ખુદાને ખાતર ખરુંજ બોલજો, હા, હા ખરા, હવે હું સમજી. તમે કોઈ છોકરીનાં વીચારમાં છેઓ નહીં? મને માયજીએ બધુંજ કહ્યું,” તેને બોલતો અટકાવી દધ રતીએજ પાછો સવાલ કર્યો.

“હાજી, તમારું કહેવાનું ખરુંજ છે. હું હાલમાં તેનાજ વીચારમાં ઉભેલો હતો. તમારાં માંયજીનો સખુન મારે રાખવોજ બેઠોએ, નહીં તો હું નગુણો કહેવાઉં.” કુમ્મએ સહેજ હસતાં જણાવ્યું.

“પણ કુમ્મ, એમ જો વીચાર ને વીચારજ કર્યા કરશે તો તેનો છેડેખી નથી આવવાનો.” રતીએ તેને જોળ જોળ ફેરવીને પોતાની મતલબની યાત ઉપર લાવતાં જણાવ્યું.

“પણ ત્યારે હું કઈં તેખી શું? મને તો કાંઈ સમજખી પડતી નથી.” મુંઝવાડમાં પડી જતાં કુમ્મએ જણાવ્યું.

“હું તમને, તમારેજ લાયકની એક છોકરીની બલામણ કઈં તે કળુલ કરશે કુમ્મ?” રતીએ હવે જરાખી આશકાયા વગર તેને સીધો સવાલ કર્યો.

“હા, રતનમધ તમારે ખાતર મને તે કળુલ કરવુંજ પડશે, બોલો.”

“જો જો, પછીથી ફરી ના જતા અં?”

“અરે નહીરેજી, શું કામ ફરી જાઉં? હું એમ જો ફરી જાઉં તો તમારા મનમાં કેટલું આજી આવશે!” બોળા કુમ્મએ જણાવ્યું.

“હા કેહી, ખરોખર ખોલ્યા. મારા મનમાં ધણુજ ઓછું આવશે ને! અને ને એટલો મારો શખુન નહી રાખશે. તો હું તમારી સાથ કહી પણ થઈને વાતખી કરવાની નથી.” રતી ધણીજ હીકમતથી તેને રાહ ઉપર લાવતી હતી.

“નહીજ, તમે એમ ગુસ્સે ના થઈ જાઓ.”

“નહી કેહી, હું ગુસ્સે થતી નથી, તમારી જુલ છે. ત્યારે મને પાછું ખરી ખંખારીને કહી દેઓ કે હું તમારેજ લાયકની એક કામ છોકરીની સીધારસ કરું તે તમુંને કબુલ છે? સત જણુને કેહી, કે મારી કામ તમારી ઉપર જખરદસ્તી નથી, એ તો તમારી ખુશીનો સોદો છે.”

“નહીજ ખોલો, ખેલાશક ખોલો; હું જાણું છું કે તમે માંદરાં લલાં માંટેજ ખોલશે.”

“ત્યારે જાણે કે તમે તે છોકરીને કબુલ કરશેજ?”

“જી હા, કબુલ કરશ. હું તમુંને ખાત્રીથી કેહું છું કે તે ગમે તેવી હોશે; હુલી હોય, લંગરી હોય, કાંતી હોય, કે ખુંધી હોય; ગમે તેવીખી હોય, પણ તમારો શખુન રાખવા સારું મને તેને કબુલ કરવીજ પડશે.” રતીને તાહડી મીઠી રાખતાં કેહીએ જણાવ્યું. અને રતી આ બોલેમીમાંનો જવાબ સાંભળી બેએખત્યાર હસી પડી.

“એમ, એટલી ખધી હીમતથી તમે કેહો છ?”

“જી હા. હું જાતી થોડીને હીમતથીજ કેહું છ.”

“અરે નહી નહી કેહી, તમે ધારો છ કે આવી એક સુદયાની છોકરીની હું તમુંને જલામણુ કરી શકું ખી? નહી, કહી નહી, પણ ત્યારે તમુંને મારી પસંદ કીધેલી છોકરી કબુલ છે, એમજ કેની?” રતીએ અંકે કરાવતાં પુછ્યું.

આ સીધા અને સાદા કેહીને ઈનશાફ આપવા ખાતર ખાસ કરીને કહેવું પડે છે કે તે ખીયારો સેહજે ખી ખ્યાલ કરી શક્યો. નહી કે આ છોકરી-રતી, પોતાનીજ ગતમાં લોટી ખુદ પોતાનેજ માંટે આ સધલું તેને કહી સંભળાવેછે, તેને તો કામખી રીતે રતીને રાજીજ રાખવા સારું તેણીનીજ પસંદગીની છોકરી કબુલ કરવા તે બોળોબટાક જાતી થોડીને તૈયાર થઈ ગયો હતો.

“હાજી, દીક્ષોજનથી કબુલ છે, હવે કંઈ છે?”

“જોજી મને વચન આપો?”

“હા હા, જી આમ લેઓ. આય મારું વચન.” બોળા કેહીએ તદ્દન

૫૮] મા, મેવા મસાલો ૨. ૪મી નધું લેનારને ૨પીએ મે આના કમી, અચારીયા.

અંજલપણે તેણીનાં હાથ ઉપર પેતાનો હાથ જોડાથી ઠોકી હમ વચન પણ આપી દીધું.

“જોવ, કેકી ત્યારે હવે સમજો. તે છોકરી હાલમાં તમારી પાસેજ છેજી. જોલો, તમુને પસંદ છે કેકી?” રતીએ આશકથી લાલ લાલ થઈ આવતાં જણાવ્યું.

“અરે તમે તમે ? અરે રતનજી તમે એ શું જોલો છ ? મારા જેવા એક ગરીબની તમે મશકેરી કરો છ ?” ગભરાટ અને શરમનાં માર્યા કેકીએ જણાવ્યું.

“નહી કેકી, તમારી ઘણીજ મોટી ભુલ છે. હું મારી નેક મનશનીથી કેહું છ કેકી, કે હું તમારી મશકેરી કરતીજ નથી. અને આ કાંઈ મશકેરી કરવાનો નહી, પણ ઘણીજ ગંભીર સવાલ છે શું હું તમુને નથી ગમતી કેકી ?” હવે રતીએ તેની આગળ વધી તે જવાનનો હાથ પકડી લેતાં જણાવ્યું.

“અરે તમે બી શું જો રતનજી, એમ ઘેલાં કાઢરો છ, તે મને ગરીબને કાંય અમથો બનાવો છ ? તમે કાંહ, ને હું કાંહ ? તમે આવાં સરસ ને વરી શીખેલા ભણેલાં ને હું કાંહ એક તદન જનવર જેવો અમથ ?” કેકીએ ગળગળતા સાદે અને કાલાવાલા કરતાં માંગી લીધું. તે તો હળુગુ તુલીક રતી તેની હા મશકેરી કરી તેને બનાવેછે એમજ માની ખેડો હતા.

“જોવ કેકી,” રતી હવે ઘણીજ ગંભીર થઈ ગઈ હતી.

“જોવ કેકી, જે બી હોય તે, હવે તમારી ખુશી પડે તેમ તમે ધારી શકશો. પણ યાદ રાખજો કેકી. કે તમે મને તમારું વચન આપેલું છે. અને તમે જણો છ ? કે જે આદમી પોતાનું આપેલું વચન નહી પાળે તે ખુદને ઘર સુધીનો જવાબદારખી છે ને વળી ગુનેહગારખી છે. જોલો કેકી આપણા પાક ધરમના નામથી જોલો, શું હું તમુને નથીજ ગમતી ?” રતીએ જબરદસ્તીથી જણે તેની ઉપર ગુસ્સે થતી હોય તેમ તેના તરફથી જણવા માંગ્યું.

“જી તમે નકામાં મારી ઉપર ગુસ્સે થાઓ છ. તમે મને ગમે છ તો ખરાં. ખરેખરાંજ ઘણાંજ ગમે છ. પણ મારા જેવા એક અમથને તમે કહુલ કરવા કેમ તૈયાર થઈ ગયાં ?” ઘણીજ અન્યમખીથી કેકીએ જણાવ્યું.

“એક મુકીને નહી પણ લાખ વખત મારા કેકી.”

“હું તમારી આગળ સદંતર લાયાર છું. પણ તમારા માંયજી મને કહુલ કરશે ? તેવણતું કેમ ?”

“જોવની કેકી, પરણવાવાળા હું છેઉં. નહી કે મારા માંયજી, તે કામ તમે મને સોંપો, ફક્ત મને તમારી રાજી ખુશીથીજ હા કહો ને આપણે

માથેજ માંમણ આગળ બઈ તેવણને સમજાવશું." રતીએ હવેજ જરા છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો.

"હા રતનમાઈ."

"નહી મને તમારી રતી કરીને બોલાવો જોઈ."

"રતન—અરે રતી બસ હવે તો રાજ થયાંની?"

"જોઈ, મને તમારાં ખરાંજ દીલથી એક કીસ કરોની?" રતીએ પોતાનો ચહેરો તેની આગળ કરતાં માંગી લીધું. અને ત્યારે તે જરાને પોતાનાં ખરાંજ જીગરથી રતીના હંડા ગાજ ઉપર એક કીસ લઈ લીધી.

"મારા વહાલા કેકી, હવે હું તમુને એક કીસ કરું તેની કાંઈ તમુને હરકત છે?" રતીએ હવે ધણીજ ઉલટમંદ થતાં પુછ્યું. પણ કેકી તેના જવાબમાં શરમતો માર્યો મુઝો મંતર થઈ નીચી મુડીએ ઉભોજ રહ્યો. અને ત્યારે પરીણામમાં સુંદર રતીએ પોતાનાં કામળ મગજ ઉપરનો મર્વે કાપુ ખેંચી દઈ તે બોળાબોળા જવાંનને પોતાનાં પાંસાંમાં ખુબ જોરમાં દાખો તેનો દમ ગુંગળાઈ જાય ત્યાં તુલીકનો તેનો ચેહરો મીઠી મીઠી કીસીઓથી ભરી નાંખ્યો.

'મારા વહાલા કેકી—મારા જાન, માહરા ફરેસ્તા, હું આજથી તમારીજ હમેશની તાબેદાર એક ગોલામડી છું. મારા પ્યારા કેકી, આપણે આપણી જીંદગીનાં છેડા તુલીક કહી પણ એક બીજાંથી છુટાં પડસું નહી. હું તમારી બરદાસ્ત લેવશ. હું તમારી દરેક દરેક સુખ સગવડો ઉપર ધ્યાન આપશ. મારા વહાલા કેકી મારા જીગર, તમે જરાકજી થઈને તમારા દીલમાં કોઈની રોતનો અંદેશો કરતા નાં, આપણે તમારા માથાજીને પણ સમજાવશું, તેનીજી તમે શીકર કરતા નાં. તમે કેહો છ કે તમે શીખ્યા-ભણ્યા વગરનાં એક અબણુ છેઓ તો હું તમુને શીખવી કળવીને આવ દુન્યાદારીને બરનાં લાયક કરશ. તમે અબણુ છેઓ કરીનેજ તમે મને વધતાજ રહે પરમાઈ એક બાંગી તમારા પેલા બેકદર અને નાપેકાર જોડયા ભાઈ જેવા હોતે તો હું તમુને ઝખીને પણ જીતે નહી, એટલુંજ નહી પણ હું તમારી જગાએ લેસબાર પણ પરવા કરતે નહ. પણ મારા વહાલા કેકી, તમારી વાત તો સદનતરજ જુદી છે. હું મારા પાક પરવરદીગારનો હજારો હજાર ઉપકાર માનું છ કે હું તમારા જેવો એક અસીબમાં અસીલ ભરવાર મેળવવા પાંમીછ. જેના ધનબાગ્ય હોય તેનેજ—મારા જાન કરતાં વહાલા કેકી, તેનેજ તમારા જેવો એક ગુણવંતો સરતાજ મળે" રતી પોતાનાં કેકીને આ સમજું ધણીજ પ્યારથી કહી સંજળાવતી હતી. અને કેકી પોતાનું સોહામણું સર તેણીની ઉછળતી છાતીમાં છુપાવી દઈ ખામોશ સમજી રહ્યો હતો.

“હુંથી ખરેખર કહું છું રતનખમ્-અરે રતી, કે મારા જેવાખી નસીબદાર આમ થતી પર થોડાજ હોશે કે જેણે તમારા જેવો એક કીમતીમાં કીમતી ખમ્મનો નશીબદાર થય. રતી, આપણે આવતી કાલે સહવારે આતશ-મેહરામ પાદશાહ આગળ જઈશું અને આમ ખુશનશીખી માટે તે મહાનામી સાહેબનો ધણો ધણો હિપકાર માનશું. મારી સાથે આવશેની રતી !” ધણાંજ હરખથી હવે કેકીએ જણાવ્યું.

“મારા જીમર-જાન; જેવો તમારો હુકમ.” રતીએ તેને એક કીસ કરતાં જણાવ્યું.

“ચાલશે મારા કેકી, આ પરે માંય આગલ હવે જઈશું, અને તેવણને આમ ખુશ વધાઈ કહી દઈએ.”

“હા, ચાલો રતી. પણ તમારા માંય ગુસ્સો તો નહીં કરેની ? તેવણ આગળ તમેજ વાત કરજો અ ?”

“અરે નહીરે કેકી વહાલા, શું કામ આટલા બધા ગભરાઓ છ ? ચાલો આવો મારી સાથે.” અને રૂપસુંદરી રતી, કેકીનો હાથ પકડીને જાણે જખરદસ્તીથી ત્યાંથી તેને ખેંચી તાણી ગઈ.

પ્રકરણ—૨૦ મું.

“માંયજી,” ઝોરડામાં દાખલ થતાંજ રતીએ આંખનો એક ઇશારો કરતાં પોતાની માંયને સમજાવ્યું. “માંયજી જો આખરે આપણા કેકીને માટે એક છોકરી શોધી કહાડીને મેં બતાવી, અને એવણુ કબુલખી થયાછ.” રતીએ ત્યારે ધણીજ હોમતથી પોતાની માંયને બધી વીગતો ધણાંજ હરખથી સમજાવી અને ત્યારે તેવણે ખુશીમાં આવી જઈ ખન્નેના ઓવરણાં લઈ પોતાનાં પેટમાં દાખા આથીરવાદ દીધા.

પણ તેવામાંજ કેકી એશખરનરને પુછતો અને શોધતો કોઈ એક વૃદ્ધ જેવો દેખાતો પારસી તેહેમીનાં ચોકશીને ત્યાં આવી લાગ્યો.

“ઓ ! માહારા બાવાજી, તહમે ?” કેકીએ ખુશીથી એક છલાંગ સાથે હોમો થઈ તેવણને તોટે વળગી પડ્યો. હા, તેવણ એદલજી એશખર-નર માને કેકીનાં બાવા હતા. અરસપરસ ઝોળખાણ પીછાંણ થઈ અને તેહેમીનાંએ તેવણને પોતાનેજ ત્યાં વાતે બેસાડ્યા.

“અરે દીકરા, આજે તારું વરસ હવું કરીને, હું સહવારે પુને મલ-વાને માટે તારી ગોદી તરફ જઈ આવ્યો, પણ તાહાંથી તો તારાં માંયસોએ ખખર આપી કે પું ધરમાંજ હોશે; તેથી દીકરા તેઓની પાસે તારું રહેવાનું કેકાંણું લઈ પુને મલવા આવ્યોછ,” એદલજી એશખરનરે જણાવ્યું.

"તમે આ માટે હમે ધણીજ ખુશી થયાં છો. કાંઈ ચાહે બાહે પીરો બાધછ?" તેહમીનાંએ પુછ્યું.

"છ ચાહે તો નહી, પણ મહને જરા પાણી આપશે તો મેહરબાની થશે. મને ધણીજ તરસ લાગીછ." તેવણે જણાવ્યું. અને ત્યારે પુરતજ આંખનો એક ઠશારો મળતાંજ રતી પોતાનાં બવીખનાં સસરા માટે બરફ-પાણીનું એક ગ્લાસ લઈ આવી.

"બેહન, આ મારો દીકરો એટલો તો ગરીબ અને ડાહ્યો છે કે એની હું તમારી આગળ તારીફ કરું તેટલી થોડીજ છે. પણ બીયારો એટલો તો હાડમાર થયોછ કે બોલ્યે વાત નહી. એ તમારાજ બાકુત તરીકે રહેલો છે અને ધણીજ સુખમાં છે તે જાણી હું ધણીજ ખુશી છું. તમારા લોકોની વાત એને બધી મારી આગળ કીધી અને મને સમજીને ધણીજ સંતોષ થયલો." એદલજીએ જણાવ્યું.

"મારાં માંયજ કેમ છે અને કાવસ બાઈ કેમ છે, બાવાજી?" કેકીએ પોતાનાં ધરની ખજર અંતર પુછી.

"અરે દીકરા, તું તારા બાઈની વાત તો કરતોજ નાં. એ તારો બધ નહી, પણ એક કસાઈજ છે, વગર ફાકટનો પોતાનાં પાપનો ટોપલો તારા સર પર નાંખી તું તેને બદલે જેલમાં બધ અડ્યો, અરે ત્યાર બાદ વળી કાઈ છોકરીની ખરાબ છેરતી કરીને મને પાંચસો રૂપ્યાનાં ખારામાં ઉતાર્યો," એદલજીએ આંખ પાણી કરતાં બળાપો કરી જણાવ્યું.

"અરે પણ તે બાધજી, એવા એક બદમાશને ધરમાંથી બહાર કાઢારી કાંય નહી મુક્ત?" તેહમીનાંએ છેડાઈ પડતાં જણાવ્યું.

"અરે માંયજી, પોતાની મેરજ :તે જાંહાંનમમાં ગીયોછ, કાંઈ ફારજરીનાં વાંક સર પકરાઈ મુવો ને તથુ વરસની જેલની સજા થઈછ, અને એની માંય પણ ધરતું બધું વેચી સાટી તેની રકમ ગાંઠે ખાંધીને પોતાની બેહનને ઘેરે અમદાવાદ ચાલી ગઈછ, ને વચમાં રૂવડતો હું થઈ ગીયોછ, શું કરું બેહન? નસીમ મારાં" અને એદલજીએ અફશોસ કરતાં ધણીજ રડી દીધું અને ત્યાર બાદ બીજી એબાર પેદારની તેઓ સર્વેએ ધણી ધણીખી વાતો કીધી, અને ત્યારે આયદે નક્કો એમ થયું કે કેકી પોતાનાં બાપને પોતાને ત્યાંજ લાવી રાખવા તૈયાર થયો અને તેહમીનાંએ પણ તેને પોતાની રાજી ખુશીથીજ બહાલી આપી.

"હવે તો બેહન હું એવું ઈચ્છુંછ કે એ પરણીને કંઈ ઠર પડી જાય, કારણ એ બીયારો એટલો તો બે જો છે કે કાંઈનેખી એને બનાવી જતાં વાર લાગે નહી" એદલજીએ સમજાવ્યું.

“ભાઈજી તેનો બીજો જન્મ કયો છે, હું તમને બધું પછી નીસ-
વધી સમજાવજી, તમે તેનીબી ધીકર ધારતી કરતા ના. પણ બીજું તમને
હું ખાસ એમ કહેવા માંગું છું કે એવણનાં કાંઈ આસરે વીસએક દગ્ગર
રૂપા મારી પાસે જમાં થયલા છે તે મેઢરખાંતી કરીને એવણનાં નામ
ઉપર બેન્કમાં મુકી દેશો તો ધણુંજ સાઈ” તેહમીનાએ સુચવ્યું.

“અરે બેહનજી, હું તમારો જેટલો ઉપકાર માનું તેટલો થેડોજ
કહેવારો, સાઈ છે કે એ તમારે આસરે છે તો એટલીની રકમ એટલી છે.
દમણાં બે મારે ત્યાં એ હોતે નો એની પાસે એક પાઈ પણ બચેલી રહેતે
નહી. એની બેવકુફ માયે અને એનાં બદખત ભાઈએ એને બાચારાને
હુટીને ખુદાર કરી નાંખ્યો હોતે.” એદલજીએ સંતોષ લેતાં જણવ્યું. પણ
બ્યારે તેવણને તેહમીનાં તરફથી પાછળથી જણાવવામાં આવ્યું કે તેવણની
વહુ તો ખુદ રતીજ થનાર હતી ત્યારે તેવણની ખુશાલીનો જાણે પાર
રહી નહી. આવી એક સુંદર અને આંખે ઊડીને વળગે તેવી મનમોહક
છોકરી પોતાના આ ગરીબ દીકરાને ફાળે આવી તે જાણ્યા માદ તેવણે
ખન્ને વહાલાંએને—કેહી અને રતીને ઘણી ઘણીજ મુબારકબાદી આપી.

અને ત્યાર બાદ તે રાત તેઓએ ઘણી ઘણીજ હસી ખુશીમાંજ
શુભરી, એદલજી એશખરનરની છાતી ઉપરથી એક મસ મોટો ભાર જાણે
હલકો થઈ ગયો હોય તેટલા તેઓ સંતોષ પામેલા જણાઈ આવ્યા પોતાની
કલાંટ અને લાલચુ ઘણીઆણીને હાથે તેવણ બીચારા બેજર બેજર અને
હાકમાર થતા હતા તે હવે નેહરત દીવસો વહી ગયા હતા. અને પોતાનાં
વહાલા દીકરા કેહી સાથ સુખમાંજ પોતાના દીવસો પસાર કરતા થયા હતા.

તેઓ—રતી અને કેહી, પરણીને સુખીજ થયાં. અને એક શીખેલી
ભણેલી અને ધર શોભી વહુની નેક પનાહ હેઠળ એદલજી એશખરનર પોતાનાં
આગલા દુઃખો અને હાય સોસારાનાં દીવસો તમામ વીસરી ગયા હતા.
રતી પોતાનાં ખર્ચા જીગરે તેવણની અને પોતાનાં વહાલા અને બેળા
કેહીની બરહારત લેતી હતી કેહીની પેલી કમગત માંય સુનાખાઈ જાણે
મુખાઈ છોડીને ગઈ તે ગઈજ. તે કાણ જાણે કયા છડે ખુણે ફરે થઈ
ગઈ કે તેણીની ધનનશલ પણ કાંઈને માલમ પડી નહી. એટલુંજ નહી પણ
કાંઈએ તેણીની જુઠાઈએ પરવા વટીક કરી નહી. અને કેહીનો પેલો કસરેવજ
કમીનો કસાઈ ભાઈ કાવસ, પોતે એક ચોક્કસ ગુનાહસર જેલમાંથી છુટી
આવ્યા માદ કાણ જાણે કયા પાતાલ કુવાના પેટામાં ગરક થઈ ગયો તે
આજની ઘડીને કાલનાં દહાડા મુધી તેનો પતીજ કાંઈને લાગ્યો નહી. સાહેબજી.

બાહર પડી ચુકેલાં પુસ્તકો:—

૧ થી ૧૨ નંબરની વાર્તાની ચોપડી
ખલાસ થઈ છે.

- ૧૨ ખાવોદ કે ખળનો ?
- ૧૩ બીજવરની બાજી
- ૧૪ પાડોશીની પુત્રી
- ૧૫ ગોરી બલા
- ૧૬ ગરીબીનો ગુનાહ
- ૧૭ અદેખાઈનો અંધાપો
- ૧૮ નાર નીરાધાર
- ૧૯ પર કોમી પ્રેમ
- ૨૦ પૂર્ણ પતીવ્રતા
- ૨૧ ડપની રાણી
- ૨૨ હિછાછલીનો અંત
- ૨૩ ચતૂર ચાતુરી
- ૨૪ કુદરતની કરામત
- ૨૫ પરણ્યાં યા તો મરું !
- ૨૬ પ્રેમ શક્તી
- ૨૭ ડોળતી દયાનત
- ૨૮ તોખમમાં તલેશમ
- ૨૯ બળવંત બળાદાન
- ૩૦ દિલાવર દિલબર
- ૩૧ ફોકતનો ફોકો !
- ૩૨ કન્યા કસોટી !
- ૩૩ તગદીરનું ત્રાણુ
- ૩૪ કમબખ્તીના પારાવાર !
- ૩૫ પ્રેમનો પરમાર્થ
- ૩૬ ખુબસુરતીના ખેલ !
- ૩૭ ગમ્મતનાં ગાખરાં
- ૩૮ માયાકુળ મહિલા
- ૩૯ દયાનત તેવી બરકત
- ૪૦ બહેમની વિપતી,
- ૪૧ પ્રેમનું પ્રબળ !
- ૪૨ વફાની પુટલી !
- ૪૩ ખુને જીમર !
- ૪૪ 'અનાથ યુવતી'

- ૪૫ નાઝનીન મહેઝબીન !
- ૪૬ "કરપીણ કારગો"
- ૪૭ 'કુળવંત કળા'
- ૪૮ બુલબૂલ કે બળા ?
- ૪૯ નેકબંદ નરગેસ
- ૫૦ વિર વનિતા
- ૫૧ દગાબાજ દુન્યા.
- ૫૨ નકલી નાદંટ
- ૫૩ ઠગાઈ કો'ની સગાઈ ?
- ૫૪ ભપકાબંધ ભરથાર !
- ૫૫ "ભોળપણનો ભાર"
- ૫૬ વિવાહ પછીના વિધન !
- ૫૭ નાદાનીનો નતીજો.
- ૫૮ એક તાગડો.
- ૫૯ "વનમાર્ગી વનિતા."
- ૬૦ ગરીબીનો ગબજ.
- ૬૧ પવિત્ર કે પાપી ?
- ૬૨ વેશવાળ પછીના વાદળ !
- ૬૩ બે હમાન કાણુ-મરદ કે ઝોરત ?
- ૬૪ અફસોસનાં આંસુ
- ૬૫ "પાપી પત્ની"
- ૬૬ દિલની માચ્ચી
- ૬૭ કમાલ કામિડી !
- ૬૮ નિરાળા નિરધન
- ૬૯ બલાનું બહુ !
- ૭૦ ખુદાને દારનું બેડું
- ૭૧ મમાજીક સંકટ.
- ૭૨ દિલાવર દુશ્મન
- ૭૩ પરણ્યા પછીની પંચાત.
- ૭૪ પુનર્મિલન
- ૭૫ જસુસ કે જાદુગર
- ૭૬ સદગુણી શહેરીયાર
- ૭૭ 'નવવાણું તચનું નવી !'
- ૭૮ પુરાનું ખુફું
- ૭૯ તકેબરીની તોજેશ.
- ૮૦ માયાનો મોહ !
- ૮૧ "ઝોરત કે આફત ?"
- ૮૨ "જોડબાઈની જંજળ !"

નંબર ૮૩ મી આવતી વાતી. નામે—

“સી લ ઝ ડ પ”

આવતી તા. ૧ લીએ બહાર પડશે.

Leading Firm For

Reinforced Concrete Construction Simplex Concrete Works and Construction Company.

Efficient execution of Contracts and skilled
Workmanship, Our Tile and Marble
work a speciality.

Important works completed:

“Lakshmi Insurance Building,” “Prospect Chambers,”
“Al-Abad,” “Sun Rise,” “Queen’s Court,” “Gool Mansion,”
“Din-Daisy,” “Laxmi Nivas,” “St. Joseph’s Convent School”
*(Panchgani), “Thackersey School Building,” Suna Mahal, etc.,
etc., etc., etc.

Specialists also in:

Coloured Cement Plaster Work.

Concrete Road Construction.

Asphalt Roads and Roofing.

Always Consult:

Simplex Concrete Works & Construction Co.

Engineers, Contractors & Manufacturers,
“La Citadelle,” Queen’s Road, BOMBAY.

TELEPHONE-24640. TELEGRAMS-“SIMPLEX” BOMBAY.

